

DIŞ POLİTİKADA
KADINLAR
WOMEN IN FOREIGN POLICY

2020'de Kadınlar, Dünya Politikası ve Türkiye

*'Dış Politikada Kadınlar' Nasıl
Değerlendiriyor?*

DPK Hakkında

Dış Politikada Kadınlar (Türkiye) İnisyatifi, 2014 yılında, Zeynep Alemdar, Rana Birden ve Christina Bache tarafından uluslararası siyaset, dış politika ve güvenlik konularında kadınların sesini yükseltme amacıyla kurulmuştur. Kadınların dış politika karar alma mekanizmalarının her düzeyine katılımını sağlamak, hiyerarşik olmayan yaklaşımları teşvik ederek, her tür çatışma çözümü için her kesimden kadının deneyimlerini paylaşmalarını sağlamayı ve uzun vadeli politika önerileri geliştirmeyi amaçlar. DPK, dış politikanın her alanında kadınları liderlik rolü üstlenmeleri için güçlendirerek, adil ve sürdürülebilir kalkınmaya engel teşkil eden küresel sorunları gidermek amacıyla kamuoyunda sorumluluk bilinci uyandırarak, dış politikanın her alanına kadınların perspektifini dâhil etmeyi hedefler.

Neden?

- Kadınların liderliğine yönelik bireysel, ulusal ve küresel olmak üzere her düzeyde engelleri aşmak için çözümler geliştirmek ve karşılaşılan problemleri anlayabilmek için deneyimleri paylaşmak,
- Kolektif uzmanlaşmayı mobilize etmek, ortaklıklar geliştirmek, işbirliğini teşvik etmek ve süreçleri kolaylaştırmak,
- Genç kadınları dış politika mekanizmalarının aktif katılımcıları olmak için güçlendirmek

Neler yapıyoruz?

- Uluslararası siyasetin ve dış politikanın daha geniş çevrelerce tartışılması için imkân sağlamak,
- Dış politikada kadınların varlığını arttırmak için öneriler ve kavramlar geliştirmek,
- Dış politika topluluğuna kadınların dâhil olmasını sağlamak için ağlar oluşturmak,
- İç ve dış meselelerin birbirine bağımlılığını vurgulayarak, dış politika konularını tartışabilecekleri ve çözüm üretebilecekleri bir platform oluşturmak,
- Kadınların dış politikanın her alanında karar alıcılar olmalarını sağlamak,
- Kadınların küresel vatandaşlık ve politika geliştirme kavramlarını daha iyi kavrayabilmeleri için kurslar ve seminerler vasıtasıyla eğitim olanakları sağlamak
- Genç kadınların liderlik rolü oynama aktivitelerine dâhil olmalarını sağlamak için fırsatlar geliştirmek.

Giriş

Zeynep Alemdar & Burcu Özdemir Sarıgil (der.)

1. Bize Ait Bir Oda
Deniz Sert
2. Kadınların Yılı
Zeynep Alemdar
3. Pandemi Yönetişimi ve Kadın Liderliği
Ebru Canan Sokullu
4. COVID-19 ve Güvenikleştirme
Sinem Akgül Açıkmeşe
5. Pandemiler ve Uluslararası Toplumun Halkları Kitlesele Vahşet Suçlarından Koruması Sorumluluğu
Pınar Gözen Ercan
6. 20. Yılında Kadın, Barış ve Güvenlik Gündemi – Başka bir Barış Mümkün mü?
Gizem Bilgin Aytaç
7. Kuzeyden Güneye Dış Politika Feminist Oluyor
Burcu Özdemir Sarıgil
8. Türkiye’de İstanbul Sözleşmesi Tartışmaları ve Eşitlik İçin Kadın Platformu, EŞİK
Sevgi Uçan Çubukçu
9. Beşinci Yıldönümünde Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları
Çiğdem Üstün
10. 2020 ABD Seçimleri; Trump Kâbus muydu? Ankara Hayal mi Görüyordu?
Barçın Yinanç

11. Belarus'ta 2020 Başkanlık Seçimleri: Ne Eşit ne de Adil
Habibe Özdal
12. Dağlık Karabağ Savaşı
Bezen Balamir Coşkun
13. Son Gelişmeler Işığında Yemen İç Savaşı ve Yaşanan İnsani Kriz
Serpil Açıkalın Erkorkmaz
14. El Şebab'ın 2020 Yılında Gerçekleştirdiği Saldırıları
Özlem Özdemir
15. Yüksek Gerilim: 2020'de Doğu Akdeniz Anlaşmazlıkları
Özge Mumcu Aybars
16. 2020'de Avrupa Birliği: COVID19, Demokratik Gerileme ve Stratejik Otonomi
Senem Aydın Düzgüt
17. 2020 Yılında Brexit Sürecindeki Gelişmeler
Sanem Baykal
18. 2020'de AB-Türkiye İlişkileri
Ebru Turhan
19. Kıbrıs Sorunu ve Türkiye
Başak Alpan
20. COVID-19 Pandemisinin Türkiye'deki Uluslararası Olarak Yerlerinden Edilmiş Topluluklara Etkisi: Çok Düzeyli Bir Yanıt
Başak Kale & Başak Yavcan
21. Dijital Uçurum: Bağlanamayanların Eğitimi
Burcu Sarı Karademir

Giriş

Zeynep Alemdar & Burcu Özdemir Sarıgil

Dış Politikada Kadınlar İnisyatifi'nin 2019 Almanak'ının önsözü "2019 kadınların her alanda artan biçimde seslerini duyurabildikleri, sokağa çıktıkları ve sosyal medya üzerinden haklarını, isteklerini ve sitemlerini dillendirdikleri bir yıl olarak kayıtlara geçti" cümlesiyle başlıyordu.* 2020 de elbette yine kadınların yılıydı. Ancak COVID-19 pandemisi hem gündemlerimizi hem de hayatımızı hayal edemeyeceğimiz şekillerde değiştirdi.

Virüs, tabiri yerindeyse, bizi kırdı geçirdi. Sevdiklerimizi aldı, hasta etti, evlerimize hapsetti, tüm bakım işlerini sırtımıza yükledi. Görünmese de, ustalıklı yaptığımız pek çok işi aynı anda yapma becerilerimiz sonuna kadar denendi. Çalışmak, öğretmek, yedirmek, yıkamak –çok yıkamak, eğlemek, eğlendirmek belki de hiç bu kadar iç içe geçmemişti. Dünyada ve Türkiye'de pek çok kadın eşlerinden, partnerlerinden, ailedeki yakınlarından fiziksel ya da psikolojik şiddet gördü. Birleşmiş Milletler, 2020 yılında dünyada 243 milyon kadın ve kız çocuğunun, yakını tarafından cinsel taciz ya da fiziksel şiddete uğradığını bildirdi.† Ancak pandemi karşısında yine kadınlar vardı. Krizi daha iyi yönettiler, kendi hakları için mücadeleden vazgeçmediler ve hayat kurtardılar. Kadınlar olarak, Deniz Sert'in bu Almanak'ın önsözü için yazdığı gibi, kendimize ait bir odaya ne kadar ihtiyacımız olduğu yeniden ortaya çıktı.

Dış Politikada Kadınlar 2020 Almanak'ı, Dış Politikada Kadınlar İnisyatifi üyesi kadınların, 21 başlık altında kendi çalışma alanlarında 2020 yılının nasıl geçtiğini anlattığı notlardan oluşuyor. Geçen seneki gibi bu sene de Almanak'taki tüm notlar, geçen seneyi anlamlandırmak, Dış Politikada Kadınlar olarak 2020'ye bir not düşmek amacıyla yazıldı. Bu inanılmaz yılı değerlendiren, bizi kırmayarak yazılarıyla bu Almanak'ı olanaklı kılan tüm yazarlara içten teşekkürlerimizi sunarız.

2020 mutlaka COVID-19 pandemisinin hayatımızı yerel, ulusal ve küresel düzlemde nasıl değiştirdiğiyle hatırlanacak. Hatırlayacak olursak, 2020 yılı başlarken, o yıldan beklentilerimiz oldukça farklıydı. Gizem Bilgin Aytaç'ın yazısında hatırlattığı gibi, kadınların Kadın Barış Güvenlik gündemini konu alan Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı 1325'in 20. yılını kutladıkları ve bu alanda gelişmeleri izleyeceğimiz bir yıl olacaktı. Çiğdem Üstün'ün notunda bahsettiği Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri artık "kimseyi arkada bırakmayarak," "eşitlik nesli"ne eriştiğimiz bir dünya amacı için neler yapılabileceğini şekillendiriyordu. Pınar Gözen Ercan'ın yazısında ele aldığı Koruma Sorumluluğu normunun 15. yılı dolayısıyla, uluslararası toplumun, insanlığı kitlesel vahşet suçlarından koruma sorumluluğu konusunda gelişmeler olması bekleniyordu.

Ancak COVID-19 nedeniyle yalnızca insan hakları ve özgürlükleri bakımından geriye gidişler olmadı, aynı zamanda cinsiyet eşitsizliği ve ayrımcılığı daha da derinleşti. Pandemi nedeniyle kadınlara yönelik cinsiyet temelli şiddetin artması, kadın örgütleri ve Birleşmiş Milletler tarafından bu şiddetin "gölge pandemi" olarak adlandırılmasına neden oldu. Pandemi, sağlık, sosyal, ekonomi ve siyasi alanlarda çok zor koşullar yaratırken yeni sınırlar da çizdi. BM Genel Sekreteri António Guterres'in pandeminin en başında tüm sıcak savaşların durdurulması çağrısına karşın dünyada savaş, çatışma ve şiddet azalmadı. Dağlık Karabağ'dan Somali'ye,

* Dünyada ve Türkiye Dış Politikasında 2019: Dış Politikada Kadınlar Ne Diyor. <http://wfp14.org/wp-content/uploads/2020/02/DPK-V.18.02.pdf>, Erişim tarihi 21 Şubat 2021

† The Shadow Pandemic: Violence Against Women and Girls and COVID-19. https://data.unwomen.org/sites/default/files/documents/COVID19/Infographic_VAW-COVID19.pdf.

Yemen’den Doğu Akdeniz’e 2020 yılında yaşanan çatışmaları Bezen Balamir Coşkun, Özlem Özdemir, Serpil Açıkalın Erkorkmaz ve Özge Mumcu Aybars yazdı. Bu çatışmaların kadınlar üzerine etkisi üzerinde durulması gereken konular olarak dikkatimizi çekmeye devam edecek.

2020 bizi “eski” siyaset hakkında da yeniden düşünmeye itti. Siyasetçilerin, hükümetlerin ve uluslararası örgütlerin güvenilirliği ve etkinliği her zamankinden daha çok gözler önüne serildi. Sinem Akgül Açıkmeye’nin değerlendirdiği gibi, COVID-19 güvenikleştirilirken, eski yöntemlerle yeni çözümler bulunmaya çalışıldı. Virüsün etkisiyle dünyadaki eşitsizlikler ve ayrımcılıklar ortaya çıktıkça yeni liderlere talep de arttı. Barçın Yinanç’ın yazısında da görüldüğü gibi Donald Trump’un seçimleri kaybetmesi ve Kamala Harris’in ABD’nin ilk kadın başkan yardımcısı olarak seçilmesi dünyada siyasi liderlik için yeni arayışlar olduğuna dair bir işaret oldu. Habibe Özdal’ın incelediği Belarus seçimlerinde ise Lukaşenko’nun iktidarını sarsan muhalefetin başında genç kadın lider Svetlana Tikhanovskaya’nın olduğunu hatırlamak gerekir. Kadınların muhalefeti yalnız Belarus’ta değil, Zeynep Alemdar’ın hatırlattığı gibi, Arjantin’den Polonya’ya, Hindistan’dan ABD’ye kadar etkiliydi. Beden haklarından siyasi haklarına kadar her konuda kadınlar 2020’de sokaklardaydı. Pandemi koşullarında da seslerini korkusuzca duyuran kadınlar sayesinde otokrat yönetimlerce geri çevrilmeye çalışılan kazanılmış haklar kaybedilmedi. Türkiye’de de İstanbul Sözleşmesi’nin iptal edilmesi tartışmalarına kadınlar kararlı bir biçimde karşı durdular. Bu süreci de Sevgi Uçan Çubukçu anlattı.

Ebru Canan Sokullu, Almanak için, COVID-19 ile başarıyla mücadele eden kadın liderleri ve neden başarılı olduklarını yazdı. Burcu Özdemir Sarıgil ise kadın liderlerin ve kadın dostu politikaların dış politika alanına nasıl yayıldığını inceleyerek Feminist Dış Politikanın (FDP) kuzey ülkelerinden güneye nasıl yayıldığını ve bu anlayış ve pratiklerin egemen uluslararası politika anlayışından nasıl farklılaştığını açıkladı.

2020, tüm bu değişimlerin ortasında kendisi de Brexit ile yapısal bir değişime hazırlanan Avrupa Birliği’ni de oldukça zorladı. Senem Aydın Düzgit, Avrupa Birliği’ni etkileyen üç konuya odaklanırken, Sanem Baykal da 2020’nin son günlerinde ancak imzalanabilen Brexit anlaşmasını açıkladı. Ebru Turhan, 2020 yılında Türkiye-AB ilişkilerini değerlendirirken, Başak Alpan da Kıbrıs sorununu ele aldı. Tüm bu olayların arasında pandemi nedeniyle iyice unutulmuş yerinden edilmişler, mülteci ve sığınmacılara yönelik çok düzeyli bir yanıtın nasıl verilebileceğini Başak Yavçan ve Başak Kale yazdılar.

Almanak’ı, Burcu Sarı Karademir’in Dış Politikada Kadınların da gönlüne çok yakın bir konu ile, eğitim eşitsizliğiyle ilgili yazısıyla bitirmek istedik. Dijital eğitimin, internet erişimi, tablet bilgisayar veya akıllı telefon olmadan gerçekleşmeyeceği açıkken, farklı gelir gruplarından gelen öğrencilerin dijital eğitime ulaşmada yaşadıkları zorluklar, eğitimin eşitleyici etkisinin ancak kaynaklara eşit erişimle sağlanabileceğine dikkat çekti.

2020 Almanak’ın, geçen yılki almanığımızdan farklı olduğunu dikkatli gözler fark edecektir. Bu Almanakta kişisel deneyimlere dayanan yazılara daha çok yer verdik. Dünya politikası, uluslararası ilişkiler ile Türkiye’deki gelişmeler arasında çizgiler çizmedik. Ancak geçen seneki Almanak’ta da olduğu gibi, bu yıl da bu konularla ilgilenenlere kısa birer temel çerçeve iletmek istedik. 8 Mart 2021’de yayımladığımız Almanak’ımızın yazıları 2020 yılı Ocak ayı ortasında bize iletilmişti.

Tüm yazarlarımıza, gözümüzden kaçanları yeniden okuyan Deniz Sert’e, Almanak’ın formatı için her zamanki gibi yardımını esirgemeyen Gökçe Gezer’e ve websitemizin de güncellenmesi ve Almanak’ı da oradan size ulaştırmamızı sağlayan Alara Tarier’e katkıları için içten teşekkürler. Bu Almanak’ı Türkiye’de ve dünyada COVID-19 kapanmalarında şiddete maruz kalan kadınlara ve tüm kaybettiklerimize adıyoruz...

DIŞ POLİTİKADA
KADINLAR
WOMEN IN FOREIGN POLICY

Bize Ait Bir Oda

*Deniz Sert**

2019 yazında Manisa’da yerleşik tarım işçisi kadınlarla bir odak grubu toplantısı yapmıştık. Bir odada yaklaşık on beş kadın... O gün anlatılan hikayeler çok zordu benim için: tarlada düşük yaptıktan sonra ölü bebeğini eteğine sarıp oracıkta gömen ve arkadaşının yedek eteğiyle işine devam eden yaşlı bir kadın vardı mesela... Yıllardır kocasının emekli olması için çalışıyordu o kadın oradaki diğer bir çok kadın gibi... Güneydoğu’dan, köyleri boşaltılmış, göç etmek zorunda kalmış kadınlar vardı... Kocasından şiddet gören kadınlar vardı... Yaz kış demeden tarlalarda çalışıyordu o kadınlar... Ben hepsinin hikayesini tek tek dinledim orada... En sonunda çay faslına geçtiğimizde birisi de bana sordu: “hoca, hep biz sana anlattık, senin İstanbul’da bir günün nasıl geçiyor anlatsana?” Artık ben ne anlattıysam, sonunda kadınlar bana şöyle dediler: “hoca, senin de bizden tek farkın sigortan olmasımı.”

Ailemin ilk üniversite mezunu kadını olarak bu cümle üzerine çok düşündüm o zamandan beri ve bu yıl pandemi ile birlikte Kandiyoti’nin deyimiyle modern Deniz’in yaşadığı illüzyon tamamen yok oldu. Dedem, annemi okutmamıştı; babam, beni okutmuştu (ki bu cümlenin de her yerinden ataerkillik akıyor farkındayım). Sevdiğim işi yapıyor, kendi paramı kazanıyordum. Oysa, çalışarak kazandığım paranın büyük bir kısmını gene çalışabilmek için harcıyordum: yıllardır çocukların kreşi, çocukları okuldan alacak abla (çünkü hiçbir iş 15:30’da bitmiyordu ama okullar o saatte kapanıyordu), eve temizliğe gelen yardımcı... Ama olsundu... Ben, çalışan, modern bir kadındım.

2020 herkes için çok zor bir sene oldu. Burada acılarımızı ya da yaşadığımız sorunları yarıştırmak gibi bir niyetim yok. Dolaylı, dolaysız COVID-19yüzünden sevdiklerimizi kaybettik. Ben babamı kaybettim. Cenaze arabasının arkasında hızlıca kıldırdı namazını hoca gelebilen birkaç kişiye... Apar topar gömdük ve evlerimize dağıldık. O evlere sığamadık sonra bu sene...

Zaman içerisinde dört kişilik çekirdek ailem, herkesin farklı bir odada ekrana baktığı hayata alışmaya başladı. Yeni kurulan düzende bana, yatak odasının köşesindeki bir metrekare ile birlikte her gün dezenfekte edilmesi gereken lavabolar ve kapı kolları, pişirilmesi gereken yemekler kaldı. O bir metrekaredeki bilgisayar ekranından yatak odamıza bilmem kaç çevrimiçi toplantıda yüzlerce insan girdi çıktı bu sene...

Kısacası, içinde bulunduğum fanus önce çatırdadı sonra paramparça oldu 2020’de... Eğitimli modern kadın olarak biz ne kazanmıştık sahiden? Bu süreçte, pandemi ile oluşan koşulların sadece beni değil, hepimizi konumlarımız hakkında yeniden düşündürdüğünü sanıyorum. Bütün bu olumsuzluklar içerisinde belki de en önemlisi bu Almanak için bu kadar kadının bu sene de bir araya gelebilmiş olması. Manisa’daki o odadan tüm kadınlar o kadar şen şakrak çıktık ki o gün, dışarıda bekleyen erkekler içeride ne konuştuğumuzu hiç anlayamadılar. Kadınlara ait bir odada tamamen içimizi dökmüştük sadece... O zaman inadına gülmüştük o kadınlarla, bugün burada inadına üretiyoruz... Aynı anda çok fazla alanda üretiyoruz.

*Doç. Dr., Özyeğin Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Kadınların Yılı

Zeynep Alemdar*

2020 şüphesiz ki kadınların yılıydı.

Mart ayından bu yana Türkiye'yi de eve kapatan, dünyada on binlerce can alan COVID-19 pandemisinin aşısını Türk-Alman bilim insanı Özlem Türeci ve eşi Uğur Şahin geliştirdiler. Kamala Harris, Amerika Birleşik Devletleri'nde yüksek mahkemeye seçilen ve hakkında taciz soruşturması açılan Brett Kavanaugh'u, Rusya'nın ABD seçimlerine müdahalesi soruşturmalarında sorgulamalarıyla pek çok nüfuzlu erkeği ve hatta şimdi yardımcılığını yapacağı Joe Biden'ı epey terlettikten sonra ABD'nin ilk kadın başkan yardımcısı seçildi. Tayvan'dan Almanya'ya, Yeni Zelanda'dan Hindistan'a kadar farklı coğrafyalarda kadın liderler ve politikacılar pandemiyi daha iyi yönettiklerini kanıtladılar. Nijerya'da maliye bakanlığı ve Dünya Bankası'nda başkan yardımcılığı da yapmış olan Dr. Ngozi Okonjo-Iweala Dünya Sağlık Örgütü'nün, yoksul ülkelerin aşuya adil ve uygun fiyatlı erişime sahip olmasını sağlamak için çalışmalarına öncü oldu. Mart ayı itibarıyla Dünya Ticaret Örgütü'nün de başkanı oldu. IMF'nin eski, Avrupa Merkez Bankası'nın yeni başkanı Christine Lagarde ve Almanya eski savunma bakanı ve Avrupa Komisyonu başkanı Ursula Von der Leyen COVID-19 sürecinde dayanışmanın önemine ilk dikkat çeken liderlerdi. ABD'yi pandeminin ortasında sarsan Siyahi Hayatlar Önemlidir protestolarını organize eden üç kadındı: Alicia Garza, Patrisse Cullors ve Opal Tometi. Belarus'ta Svetlana Tikhanovskaya, muhalefet liderlerinden olan kocasının seçimlerden önce hapse atılması üzerine muhalefetteki diğer kadın politikacılarla anlaşarak ülkeyi karmaşadan çıkardı. ABD'de Stacey Abrams yıllardır sürdürdüğü çalışmalarının meyvesini bu sene aldı ve Cumhuriyetçilerin kalesi olan Georgia eyaletinde siyah kadın, gençler ve yaşlıların oy vermesini sağlayarak eyalette Demokratların üstünlüğünü sağladı.

İsimlerini sayamadığımız kadar birçok kadın dünyanın dört bir yanında direndiler. Önce İtalya'da ardından Polonya'da kadınlar haftalar boyunca sokaklardaydı ve daha önce de zorla kazandıkları kürtaj haklarının geri alınmasını önlediler. Arjantin'de kadınlar kürtaj hakkını ancak yılın son günlerinde elde ettiler. İspanya'da eşit işe eşit ücret yasası kabul edildi ve cinsiyete dayalı ücret eşitsizliği yasaklandı. Brezilya ve Sierra Leone'da kadın futbolcular erkek meslektaşlarıyla eşit ücret almaya başladı. İskoçya'da kadınların adet dönemlerinde kullanacakları ürünlerin tüm kamu alanlarında bedava olarak sağlanacağı üzerine bir yasa çıktı. Afganistan'da nihayet annelerin isimleri çocuklarının nüfus kaydına girdi. 2017 yılında başlayan cinsel tacize uğrayan kadınların ifşa hareketi #metoo, Hollywood'un ünlü yönetmen ve yapımcısı Harvey Weinstein'in 23 yıllık hapis cezası almasıyla önemli bir dönemece ulaşırken, İran'na kadar yayılan ifşa hareketi tüm hızıyla sürdü. Lübnan'da işyerinde cinsel taciz suç haline geldi. Meksika, Nijerya, Bangladeş, Pakistan, İsrail ve Hindistan'da kadınlar tecavüz edilerek öldürülen kız kardeşleri için sokaklardaydı.

2021'de de mücadelemiz daim olsun.

*Prof.Dr., İstanbul Okan Üniversitesi, Dış Politikada Kadınlar İnisiyatifi Kurucusu ve Direktörü

Kaynakça

Gavi. 2020. Biography. <https://www.gavi.org/governance/gavi-board/members/ngozi-okonjo-iweala>, <https://www.ft.com/content/469df412-7ed8-416e-99c3-2fabf0996ad6>.

BBC NEWS. 2020. “Argentines on abortion legalisation: 'I felt relieved'”, 31 Aralık, 2020. <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-55497410>.

UN Women. 2020. “Ten defining moments for women in 2020”, 17 Aralık, 2020. <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/12/compilation-defining-moments-for-women-in-2020>.

Picheta, Rob ve Kottasová, Ivana. 2020. “Scotland becomes first country to make tampons and pads available for free”, CNN, 25 Kasım, 2020. <https://edition.cnn.com/2020/11/24/uk/scotland-period-products-vote-scli-gbr-intl/index.html>.

Gill, Gurvinder ve Rahman-Jones, Imran. 2020. “Me Too founder Tarana Burke: Movement is not over”, BBC NEWS, 9 Temmuz, 2020. <https://www.bbc.com/news/newsbeat-53269751>.

Yassine, Hussein. 2020. “Lebanese Parliament Just Voted To Criminalize Sexual Harassment”, The961, 21 Aralık, 2020. <https://www.the961.com/lebanese-parliament-sexual-harassment>.

‘Pandemi Yönetişimi ve Kadın Liderliği

*Ebru Canan-Sokullu**

Washington Post’un COVID-19 küresel salgını, kadın liderlerin başarılı pandemi yönetim performanslarının öne çıkmasıyla, cinsiyet ve siyasi liderlik tartışmalarını tekrar canlandırdı. Etkin pandemi yönetişimi, hükümetlerin, ülkelerindeki yapısal, durumsal veya kültürel zorlukların üstesinden gelme kapasitesine bağlıdır ve bunun için de hükümetlerde etkili liderlik gereklidir. Etkili liderliğin bileşenleri, idari organların ve devlet aygıtının kurumsal kapasitesi, liderin görev ve siyasi pozisyonla ilintili yönetim özellikleri ve kişisel niteliklerinin bütünlük bir kombinasyonudur. 2020 yılı, liderlik ve yönetim denince akla ilk olarak “pandemi yönetişimi” ve bu sürecin etkili liderlik tarzı ile yönetilmesini getirdi. Bu da bize, liderlerin kişisel özellikleri ile pandemi politikalarının uygulanmasındaki performanslarının nasıl ayrılmaz olarak iç içe geçtiğini gösterdi.

Kadın ve liderlik çalışmaları kadınların etkili lider olmadıklarını düşündüren kalıplaşmış önyargılara işaret eder. Bu çalışmalar, kadınların daha duygusal, anaç, yumuşak kalpli ve diplomatik becerilerden yoksun olduklarına dair basmakalıp çağrışımlar ve kadınları orta kademe yöneticiler olarak görmenin daha makul olduğuna yönelik evrensel önyargıları ortaya koyar. COVID-19 küresel salgınında, dünyanın sosyo-politik, ekonomik ve kültürel çeşitliliğe sahip farklı bölgelerinde kadın hükümet ya da devlet başkanlarının pandemi sürecini erkek mevkidaşlarına göre çok daha etkili ve daha kararlı, adil ve kapsayıcı şekilde yönetmesi bu önyargıları sorgulamamıza neden oldu.

1995 BM Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformundan bu yana, cinsiyet eşitliği, kadınların güçlendirilmesi alanında pek çok gözle görünür gelişme kaydedildi, kadınlar dünyanın çeşitli yerlerinde siyasi pozisyonlarda daha görünür ve faal olmaya başladı. Her türlü engel, önyargılı basmakalıp yaklaşıma rağmen ulusal ve uluslararası çok sayıda üst düzey yöneticilik ve liderlik pozisyonunda kadın liderliği öne çıktı. Alman şansölyesi Angela Merkel, 2005 yılından bu yana dünyanın sayılı büyük ekonomilerinden birini yönetiyor ve 2010 yılından bu yana dünyanın en güçlü kadın lideri seçiliyor. Kristalina Georgieva (Uluslararası Para Fonu), Christine Lagarde (Avrupa Merkez Bankası), Ursula von der Leyen (AB Komisyonu), Henrietta Fore (UNICEF) ve pek çok diğer örnek kadın yönetici, uluslararası örgütlerde kadın liderliğinin yarattığı farkları ortaya koymakta ve kadın ve liderlik alanındaki pek çok basmakalıp anlayışı yıkmakta. Dahası, genç kadın liderler (Sanna Marin ve Jacinda Ardern örneklerinde olduğu gibi), her türlü cinsiyetçi, yaşa bağlı ayrımcılığa rağmen ülkelerini özellikle pandemi sürecinde olağanüstü liderlik örnekleri göstererek yönettiler.

1980’lerde 11 seçilmiş kadın devlet başkanı varken bu sayı 1990’larda 22’ye, 2000’lerde ise 25’e çıktı. 2010 yılından bu yana dünyada 56 kadın devlet başkanı görev yaptı. 2020 Aralık ayı itibariyle 193 ülkede 21 seçilmiş kadın hükümet/devlet başkanı görev yapıyor, 14’ünde ulusal kabinelerin en az yarısı (Dış İlişkiler Konseyi, Kadınların Gücü Endeksi 2020) kadınlardan oluşuyor. Siyasal eşitlik skorunun “yüksek” (yüzde 50’nin üzerinde) olduğu 20 ülkenin 7’si, Ekonomik Dayanıklılık Endeksi’nde en “yüksek” seviyede dayanıklı ekonomileri olan 32 ülkeden 11’i kadın devlet/hükümet başkanları tarafından yönetiliyor (Tablo 1). İskandinav ülkeleri siyasal eşitlik ve ekonomik dayanıklılık endekslerinde küresel liderliği ellerinde bulundursalar da özellikle siyasal eşitlik endekslerinde çok önemli ve başarılı, Güney Amerika, Afrika ya da Asya-Pasifik ülke örnekleri de mevcut (ör. Bolivya 12., Etiyopya 19. Yeni Zelanda ise 20. sırada Siyasal Eşitlik Endeksi’nde) (Tablo 1).

* Prof. Dr., Bahçeşehir Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Tablo 1. Kadın Liderler Tarafından Yönetilen Ülkelerde COVID-19 Salgını Döneminde Siyasal Eşitlik ve Ekonomik Dayanıklılık (2020)

Ülke	Siyasal Eşitlik Skoru (Küresel Sıralama) ^a	Ekonomik Dayanıklılık Skoru (Küresel Sıralama) ^b	Devlet/hükümet başkanı
Finlandiya	68 (4)	95,2 (6)	Başbakan
İzlanda	68 (5)	83,3 (25)	Başbakan
Norveç	60 (8)	100 (1)	Başbakan
Bolivya	58 (12)	26,3 (117)	Başkan
İsviçre	53 (17)	98,8 (2)	Başkan
Etiyopya	51 (19)	13,8 (128)	Başkan
Yeni Zelanda	51 (20)	90,5 (15)	Başbakan
Danimarka	44 (29)	98,4 (3)	Başbakan
Almanya	43 (30)	97,5 (4)	Şansölye
Belçika	43 (32)	89,1 (18)	Başbakan
Trinidad ve Tobago	38 (46)	40,6 (92)	Başkan
Nepal	35 (57)	23,4 (122)	Başkan
Sırbistan	34 (59)	51,2 (63)	Başbakan
Bangladeş	31 (61)	29,7 (109)	Başbakan
Estonya	30 (69)	75,9 (31)	Başkan
Barbados	30 (72)	--	Başbakan
Gürcistan	28 (81)	45,5 (76)	Başkan
Slovakya	26 (86)	76,4 (30)	Başkan
Singapur	22 (101)	86,7 (22)	Başkan
Gabon	18 (119)	--	Başbakan
Yunanistan	14 (147)	55,2 (56)	Başkan

^a Kaynak: Dış İlişkiler Konseyi – Kadınların Gücü Endeksi (2020)

^b Kaynak: 2020 FM Küresel Dayanıklılık Endeksi (<https://www.fmglobal.com/resilienceindex>)

Not 1: “Siyasal Eşitlik Endeksi kadınların hükümette temsili kriterlerine göre oluşturulmuştur. Skor 0’dan 100’e yaklaştıkça, hükümetin her seviyesinde kadının temsiline toplam yüzde 50’nin üzerinde olduğunu göstermekte. Siyasal katılımın 5 göstergesi baz alınmıştır: Devlet / hükümet başkanı; ulusal hükümet, yasama, yasamaya aday gösterilen, yerel yasama organlarında kadın temsiliyeti (<https://www.cfr.org/article/womens-power-index>).

Not 2: Ekonomik Dayanıklılık Endeksi üç gösterge ile oluşturulur – ekonomi, risk yönetimi, ve tedarik zinciri gücü. (<https://fmglobalpublic.hartehanks.com/AssetDisplay?acc=11FM&itemCode=W00234>)

Birleşmiş Milletler ve Parlamentolararası Birlik (Inter-Parliamentary Union 2020) tarafından hazırlanmış “Siyasette Kadın: 2020” (2020 yılına yönelik projeksiyon) raporunda da ortaya konulduğu gibi kadın yasama meclisi ve kabine üyeleri yumuşak güvenlik sorunlarını siyasi portföylerinin üst sıralarına konumlandırmaktadırlar. Yumuşak güvenlik konularının ivedilik kazandığı COVID-19 pandemisi, askeri olmayan güvenlik önceliklerinde sürdürülebilir çözümlerin geliştirilmesi gereken ve öncelikli olarak çözüm bekleyen sosyal adalet, çevre, eğitim ve sağlık yönetişimi gibi konularda, daha kapsayıcı karar alma mekanizmalarını oluşturabilen ve bu mekanizmaları oydaşmacı yaklaşım içerisinde işleten kadın liderliğine duyulan büyük ihtiyacı arttırmaktadır.

Kamuoyu araştırmaları, cinsiyet eşitliği, kadının güçlendirilmesi, aktif katılımının artırılması, kaynaklara erişiminin önündeki engellerin kaldırılması ve kadın liderliğin gerekliliği konularında giderek artan bir küresel farkındalık ortaya koymakta (Pew Araştırma Merkezi 2020). Kadının eşit katılımı ve temsiliyetinin gözetildiği güçlü toplumlar oluşturmak ve sürdürülebilir demokrasiler için kadın liderliği, özellikle de pandemi-sonrası dönem için daha büyük bir ihtiyaç olacaktır. Pandemi-sonrası dünya düzeninde sosyal sorunlar, çevre ve iklim, cinsiyet eşitliği ve sağlık konuları halihazırda kısıtlı kaynakların, sürdürülebilir ve etkin yönetimini, kararlı, adil ve eşitlikçi siyasi yönetişimi daha da önemli kılacak yönetim yapılarını gerektirecektir. Kesin olan şey, kadın liderliği ve etkili yönetim hiç şüphesiz siyasal sistemdeki, yasama ve yürütmedeki mevcut sınırlamalar ve olanaklar, ülkelerin ekonomik gelişmişlik seviyeleri ve yapıları, ve kadın ve liderliğin içinde konumlandığı siyasal kültür ile doğrudan ilintili olsa da, ulusal ve uluslararası düzeydeki “en iyi kadın yönetişim” örnekleri, hepimize kadın liderliğinin ne denli önemli, vazgeçilmez, geliştirilebilir ve emsal teşkil edebilir olduğu konusundaki kanaati ve inancı da güçlendirmektedir.

Kaynakça

Inter-Parliamentary Union. 2020. “Women in Politics: 2020”.

<https://www.ipu.org/resources/publications/infographics/2020-03/women-in-politics-2020>

Pew Research Center. 2020. “Worldwide Optimism About Future of Gender Equality, Even as Many See Advantages for Men” 30 Nisan 2020. <https://www.pewresearch.org/global/2020/04/30/worldwide-optimism-about-future-of-gender-equality-even-as-many-see-advantages-for-men/>

COVID 19 ve Güvenlikleştirme

Sinem Akgül Açıkmeye

Eğer güvenlik sorunlarına dair bir hiyerarşı belirlenebilseydi, hi Şüphesiz Covid-19 salgını 2020'nin birinci sıradaki makro güvenlik meselesi olarak değerlendirilebilirdi. Dünya çapında neredeyse yüz milyon kişinin etkilendiği, iki milyon kişinin de hayatını kaybettiği bu virüsle mücadele eden ulus-devletlerin sorunu normal siyasal alandan çıkararak, güvenlik meselesi haline getirdiğine ve salgının bulaş kapasitesiyle mücadele ederken Covid-19'u makro seviyede güvenlikleştirdiğine tanık olduk. Bir başka deyişle, Kopenhag Okulu tarafından benimsenen güvenlikleştirme tanımı gereği, Covid-19, bu sağlık tehdidi karşısında önlem almaya yetkili aktörler, yani özellikle devletler tarafından insanlığın varlığına yönelik '*güvenlik*' tehdidi olarak dillendirildi (Buzan et.al. 1998). Covid-19 tehdit söylemi, ideolojik ya da otoriter tutumlarından bağımsız biçimde, devletler tarafından rutin siyasal süreçlerin dışına taşan acil ve meşruiyet kazanmış önlemler alınmasını gerektirdi ve mücadelede halk deşteği sağlanarak tüm güvenlik tedbirlerinin meşruiyetine hanel getirilmedi. Dolayısıyla, söylem yoluyla Covid-19 tehdidinin kapsamı tescillendi ve tehditle mücadele yöntemleri inşa edildi.

Covid-19 salgınıyla birlikte, neredeyse tüm dünyada sağlık alanındaki güvenlikleştirmeler eliyle alınan olağanüstü önlemlere meşruiyet kazandırıldığı hepimizin tanık olduğu gelişmelerdi. İlk olarak, tüm dünyada orduların 'Covid-19 tehdidi' ile mücadele kapsamında görevlendirilmeleri güvenlik söylemleri sonucunda alınmış olağanüstü tedbirlerdi. Almanya'dan Malezya'ya tüm dünyada, karantina uygulamalarını denetlemek ve insanlara gerekli malzemeleri sağlamak için ordular geleneksel görevlerinin ötesinde şehirlerde konuşlandırıldı. Örneğin, karantinanın ilk aylarında boş Paris sokaklarında tedbirlerin uygulanıp uygulanmadığını denetlemek üzere devriye görevi yapan askerlerin fotoğrafları medyada epeyce yer aldı. Nisan 2020'de, New York'a 1000 kişilik bir askeri birlik konuşlandırıldı ve bu birlik özellikle Javits Center'ın 3000 yataklı bir sağlık merkezine dönüştürülmesine destek verdi (Newburger 2020). ABD Başkanı Trump buna ek olarak, New York Eyalet Valisi'nin isteğine karşılık vererek deniz kuvvetlerinden iki geminin hastane olarak kullanılmasını onayladı (Vasquez et. al. 2020). Salgının güvenlikleştirilmesinin sonucunda askeri unsurların tıbbi destek ve lojistik alanları başta olmak üzere farklı roller üstlendiği bu dönemde, NATO'nun özellikle Avrupa'da salgınla mücadelede farklı görevler yürüttüğü gözlendi. Örneğin, İspanya ve İtalya'nın NATO'nun Avrupa-Atlantik Afet Yanıt Koordinasyon Merkezi'ne başvurarak yardım talep etmesi, İttifak içinde dayanışma olgusu gereği diğer ye ülkelerden hemen karşılık gördü.

Covid-19 güvenlik söylemi sonucunda alınan olağandışı tedbirlere ikinci örnek olarak özellikle otoriter rejimlerin olağanüstü yetkilerle donatılması verilebilir. Macaristan Parlamentosu'nun Başbakan Viktor Orban'a salgın boyunca ülkeyi kararnamelerle yönetme yetkisi vermesi, dünyanın pek çok yerinde 'olağanüstü hl' ilan edilmesi veya sınırların kapatılması bizlere devletin yetkilerini ulus üstünde nasıl kullanabildiğini gösterdi. Bu durum, Carl Schmitt'in egemenlik hakkındaki düşüncelerini ve egemenin otoriteyi kuran ve istisnai durumlara karar veren fiğr olduğunu yine yeniden bizlere hatırlattı (Schmitt 1985, 5). Salgından kurtulabilmek isteyen halkın da bu egemen fiğre rıza göstermek zorunda kalması, bu makro-güvenlikleştirmenin olağan bir sonucu olarak karşımıza ıktı.

Son olarak, salgın 'savaş' retoriği ile güvenlikleştirildi. Virüs 'düşman', sağlık görevlileri çok bu düşmanla mücadele eden 'kahramanlar' olarak betimlendi. Örneğin, Fransa Cumhurbaşkanı Macron, 16 Mart 2020'de "savaştayız, kesinlikle bir sağlık savaşı. ... Ne bir orduya ne de diğer bir ülkeye karşı savaşıyoruz, fakat düşman orada, görünmez, bulunması zor ve ilerliyor" ifadelerini kullanarak, alınacak tüm olağanüstü tedbirlere zemin

hazırladı (BBC 2020). Benzer şekilde, İtalya Dışişleri Bakanı Luigi Di Maio da İtalya'nın savaşta olduğunu belirtti (Orlandi and Armstrong 2020).

Sonuçta, salgının başladığı günden bu yana devletlerin 'savaş', 'düşman' ve benzeri söylemleriyle Covid-19'u güvenlileştirerek, sınırların kapatılması, orduların seferber edilmesi, olağanüstü siyasi yetkilerin kazanılması gibi olağan siyasi süreçler dışında tedbirler uyguladıklarına tanıklık ediyoruz. Bu noktada, özellikle Covid-19 sonrası dönemde egemenlik ve rıza devşirme mekanizmalarının çok daha fazla tartışılacağını söylemek mümkün. Salgın sürecinin uzaması ve ne zaman biteceğinin öngörülememesi ile otoriter kazanımlardan vazgeçilip olağan siyasi süreçlere nasıl döneceği merak konusu. Kesin olan şu ki, Covid-19, güvenlik gündeminin geleneksel meselelerinin asla önceliklendirilemeyeceğine, virüslerin tüm insanlığın varlığını tehdit edebilecek düzeyde sistemsel güvenlik sorunları yaratabileceğine ve nihayetinde Dünya Sağlık Örgütü Anayasası'nın dibace bölümünde belirtildiği üzere, "tüm insanların sağlığı(nın) barış ve güvenliğin sağlanması için temel" olduğuna ve bu sorunlar karşısındaki acizliğimize dair bizlere okkalı bir ders verdi.

Kaynakça

BBC. "Coronavirus: 'We are at war' – Macron." Erişim tarihi: Aralık 25, 2020. <https://www.bbc.com/news/av/51917380/coronavirus-we-are-at-war-macron>.

Buzan, Barry, Ole Wæver ve Jaap de Wilde. 1998. *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder, London: Lynne Rienner Publishers.

Newburger, Emma. Trump says 1,000 military personnel deploying to New York City, warns coming week toughest yet in coronavirus fight." Erişim tarihi: Aralık 25, 2020. <https://www.cnn.com/2020/04/04/trump-says-1000-military-personnel-are-deploying-to-new-york-city-to-fight-coronavirus.html>; https://www.washingtonpost.com/national/javits-center-coronavirus-field-hospital/2020/04/04/50bdbf32-75b2-11ea-87da-77a8136c1a6d_story.html.

Orlandi, Giorgia ve Mark Armstrong. "COVID-19 crisis is an 'enormous responsibility' for the EU, Italy's Luigi Di Maio tells Euronews." Erişim tarihi: Aralık 25, 2020. <https://www.euronews.com/2020/03/27/italy-is-at-war-with-a-virus-the-country-s-health-minister-tells-euronews>.

Schmitt, Carl. 1985. *Political Theology. Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. Cambridge, MA: MIT Press.

Vasquez, Maegan, Ryan Browne ve Paul LeBlanc. "Trump approves New York request to treat coronavirus patients on Navy hospital ship." Erişim tarihi: Aralık 25, 2020. <https://edition.cnn.com/2020/04/06/politics/navy-hospital-ship-comfort-coronavirus-patients/index.html>.

Pandemiler ve Uluslararası Toplumun Hakları Vahşet Suçundan Koruması Sorumluluğu

*Pınar Gözen Ercan**

1990’larda Ruanda, Somali, Bosna Hersek ve Kosova’da yaşanan insani krizlerin ardından insan haklarının büyük ölçekli ihlallerine bir çare bulmak amacıyla “Koruma Sorumluluğu” (R2P) inşa edilmiş ve bu norm Birleşmiş Milletler (BM) üye devletlerince 2005’te Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi kapsamında kabul edilmişti. Bu belge ile üye devletler halkları/kitleleri soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlardan (bundan sonra kitlesel vahşet suçları olarak anılacaktır) korumayı taahhüt etmişlerdi. Ekim 2020’de ise R2P oy birliğiyle kabulünün 15. yılını doldurdu.

Devletler R2P çerçevesinde benimsedikleri “sorumluluk olarak egemenlik” anlayışıyla halkların korunması için temel sorumluluğu her bir devletin kendi içerisinde taşıdığını kabul ederlerken toplu vahşet suçlarının engellenmesi ve uluslararası toplumun bu anlamda bir sorumluluğu olduğu anlayışı da (retorikte de olsa) geniş destek bulmuştu. Ne var ki, son 15 yıllık süreçte uluslararası toplum verdiği bu sözü tutma konusunda çok kere sınıandı. Bu anlamda, COVID-19 küresel salgını da yeni bir sınav olarak karşımıza çıktı. Vahşet suçlarını önleme ve genel olarak insan haklarının kolektif olarak korunması yönüyle ele alındığında, ilk bakışta bir sağlık konusu olan pandemiler ve R2P arasında direkt bir ilişki varmış gibi görünmese de COVID-19 küresel salgını sırasında barışı ve halkları koruma koşullarının büyük ölçekli sağlık krizlerinde hızla kötüleşebildiğini gözlemledik.

23 Mart 2020’de uluslararası toplumun dikkatini dünya çapında giderek ciddiyet kazanan pandemiye yöneltmek amacıyla BM Genel Sekreteri küresel bir ateşkes çağrısında bulunmuştu. Fakat Myanmar, Çin, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Suriye ve Yemen örneklerinde olduğu gibi hem vahşet suçları işlenmeye devam etti, hem de halihazırda savunmasız ve zarara açık topluluklar—bunlara ülkesi içinde yerinden edilmiş kişiler ve mülteciler de dahil olmak üzere—daha da savunmasız hale geldiler. Kapanan sınırlar ve Koronavirüsün yayılımını durdurmak için alınan olağanüstü önlemler nedeniyle kimliğe dayalı çatışmalarla beraber, ayrımcılık, belirli gruplara karşı şiddet ve cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarının da arttığına şahit olduk.

Genel olarak, 2020’de deneyimlediğimiz küresel salgın ile insan haklarının kolektif korunması ve vahşet suçlarının engellenmesi konusunda gördüğümüz, hem devletler özelinde hem de genel olarak uluslararası toplum tarafından koruma sorumluluğunun yerine getirilmesinde hızlı bir düşüş, odağı vahşet suçlarının engellenmesinden uzaklaşmış ve daha da bölünmüş bir BM Güvenlik Konseyi ve dünyanın farklı yerlerinde artan yabancı düşmanlığı ile nefret söylemi oldu.

Bu bağlamda küresel salgın, barış, insan hakları, kalkınma, sağlık ve sürdürülebilirlik arasındaki güçlü bağlantının bir kez daha farkına varmamızı sağladı. Bu bağlantı temelinde, bütüncül bir yaklaşım izlenerek uluslararası toplumun mevcut ve gelecekteki insani krizlerle başa çıkabilmesi için ortaya çıkmakta olan risklere daha iyi karşılık verebilmesini sağlayacak mekanizmaları geliştirmesi ve erken uyarı yeteneğini iyileştirilmesi gerekmektedir. Uzun vadeli bir çözüm için iç çatışmaların temel nedenlerini sorgulamalı ve bu nedenleri ortadan kaldırmalı, en azından minimize etmeliyiz. Bu amaca ulaşabilmek de (özellikle insan hakları ve temel özgürlükler konularının eğitim-öğretim müfredatlarının temel bir parçası haline getirilerek) mevcut normların toplumlar tarafından içselleştirilmesi ile ve devletlerin halklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmemeleri söz konusu olduğunda etkin ve zamanlı bir koruma sağlamak için (sivil toplum gibi) devlet-dışı aktörlere ve uluslararası örgütlere daha çok dayanılması ile mümkün kılınabilir.

* Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

20.Yılında Kadın, Barış ve Güvenlik Gündemi – Başka bir barış mümkün mü?

*Gizem Bilgin Aytaç**

“Nasıl bir barış?” sorusu 20. yüzyılın başından itibaren küresel politikanın en çok üzerine düşündüğü soru. Barışı inşa ederken bütün küresel aktörleri düşündüğümüzde kadınlar bu sorunun belki de en kilit noktasında yer alıyor. Kadınlar barışı hayatta kalmak, yaşamını insan haysiyetiyle sürdürmek ve şiddetsiz özgür bir dünyada yaşamak için istiyor. Nitekim yirmi yıl önce 31 Ekim 2000 tarihinde, küresel feminist hareketin oluşturduğu gündem çağrısı ve baskısıyla, BM Güvenlik Konseyi’nin üyeleri, 1325 numaralı kararı oybirliğiyle kabul ettiler. Bu karar, savaş ve barış durumunda kadınların çatışma çözümü ve barış modellerinde katılımını sağlayarak, şiddetten korunmasına yönelik geniş bir yönetim modelini ifade etmektedir. Ne yazık ki, 2020 yılında, kadınlar hala barış sürecinde gerek karar alıcı gerek uygulayıcı olarak son derece az temsil edilmektedir.

BM Güvenlik Konseyi 1325 kararı ve sonrasında alınan on düzenleyici karar, Kadın, Barış ve Güvenlik (KBG) gündemini oluşturur. Bu kararların tümü, bu gündeminin dört ayağını oluşturan katılım, çatışmayı önleme, koruma, yardım ve iyileşme politikaların çerçevesinde cinsel şiddetle mücadele, barışı koruma, kapsayıcı katılımı artırma gibi konuları içermektedir. Örneğin 2008 yılında alınan BMGK 1820 “cinsel şiddeti bir savaş suçu olarak” ilk kez bir Güvenlik Konseyi kararında tanımlamış, BM’nin tüm yetkili organlarına ve devletlere bu konuda kovuşturma, yargılama, denetleme, politika geliştirme ve önleme gibi görevler yüklemiştir. KBG gündemi, çatışma ve çatışma sonrası tüm aktörleri toplumsal cinsiyet temelli her türlü şiddeti önlemeye yönelik program geliştirmeye, özellikle kadınların katılımını kapsayıcı ve katılımcı bir güvenlik ve barış anlayışıyla artırmaya yönelir (Bilgin Aytaç 2019; Cohn 2004). BM Barış Gücü dahil, uluslararası örgütleri, devletleri ve sivil toplum örgütlerini toplumsal cinsiyet temelli her türlü şiddeti önlemeye, toplumsal cinsiyet eşitliğini ana-akımlaştırarak tüm tarafları politika üretmeye çağırır. Bugün NATO, AGİT gibi uluslararası güvenlik örgütleri, Kadın, Barış ve Güvenlik gündemini eylem planlarıyla politikalarına entegre etmektedirler. Örneğin NATO operasyonlarında ve BM Barış Gücü operasyonlarında toplumsal cinsiyet danışmanlığı pozisyonları hızla genişlemektedir. Ulusal Eylem Planları aracılığıyla KBG gündemini uygulayan devletlerin sayısı giderek artmakta ve Ekim 2020 itibarıyla 84 devletin Ulusal Eylem Planı bulunmaktadır (WILFP 2020).

20. yıldönümünde, KBG gündeminin başarıları çok büyük. Konuyla ilgili akademik ve siyasi tartışmalar geleceğe yönelik yeni yol haritaları oluşturuyor. KBG gündemi, küresel politikada ve özellikle güvenlik ve barış alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana-akımlaşması modelinin en önemli uygulamasıdır. 21. yüzyılda yeni savaşların en önemli aktörleri arasında kadınlar yer almaktadır. Kadınlar, asker, sivil, anne, dul, sağlık çalışanı gibi rolleriyle küresel politikanın militarize alanlarında yer almaya devam etmektedirler. Kadınlar, savaşın tek mağduru ya da Irak’taki Abu Garip hapisanesi görsellerinde asker Lynndie England’ın imgelediği gibi savaşın salt faili değildir. Çoğunlukla savaşın yıkıcı koşullarıyla yüzleşirler. Kadınların çoğu, savaşın sert koşullarını yerinden edilme, ekonomik, psikolojik, ev içi ve cinsel şiddet olarak yaşarlar. Kadınlar savaş sonrasında cinsel ve aile içi şiddete rağmen hayatta kalırlar. Çocuklar eksik eğitim ve sağlık koşullarına maruz kalırlar. Nefret suçları, ayrımcılık ve şiddetin en sert biçimiyle yüzleşen LGBTQIA’lar, “mağdur” kimliklerini reddederek barışı talep ederler. Çatışma sonrası süreçte bu taleplerin barış antlaşmalarına katılması son derece önemlidir. BMGK 1325, toplumsal cinsiyet temelli şiddetin hedefinde yalnızca kadınları değil LGBTQIA’ları, çocukları, engellileri ve göçmenleri de

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

görmektedir. Tüm bu aktörler tam da bu nedenle toplumsal cinsiyet temelli şiddetle mücadelede aktif katılımcı olmalıdır.

KBG gündeminin ele aldığı cinsel şiddet gibi temel tehditler özellikle çatışma ve çatışma sonrası alanlarda devam ediyor. 2019 yılı sonunda Barış gücünün Haiti operasyonu sırasında çıkan cinsel saldırı iddiaları (Lee ve Bartels 2020), 2018 yılında OXFAM'a yönelik istismar suçlamaları (Tanrıverdi 2018; Hürriyet 2018), tehditlerin salt savaş alanlarında değil, barış süreçlerinde de olduğunu gösteriyor (Whitworth 2007). Failler, tam da barışı inşa etme iddiasındaki aktörler içinden çıkabiliyor.

Bugün, COVID-19 salgını ve sonrasında alınan izolasyon politikaları, hane içinde cinsiyete dayalı şiddet koşullarını daha da kötüleştirdi. Bir yandan, çatışma ve sonrası koşullarda yapısal şiddetin varlığını küreselde de gösterdi. Öte yandan kadın liderlerin pandemi yönetişimi çok olumlu bir örnek oluşturdu. Kadınların güvenlik ve barışa katılımının, liderliğinin ve temsilinin önemi, cinsiyet eşitliğinin yapısal gerekliliğinin altını çizmektedir. Tüm bu zorluklarla mücadele eden kadınların şekillendirdiği pozitif barış, yapısal şiddetle mücadeleyi çok daha etkili hale getirecektir. Devletlerin Ulusal Eylem Planlarını, küresel pandemi koşullarının yarattığı ortamı da göz önüne alarak genişletmesi ve desteklemesi tam da bu nedenle önemlidir.

Kaynakça

- Bilgin Aytaç, Gizem. 2019. "Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Barış Kuramları, Feminist Teoriler ve Pratikler." *Kadin/Woman 2000* 20 (2): 111–35. <https://doi.org/10.33831/jws.v20i2.86>.
- Cohn, Carol. 2004. "Mainstreaming Gender in UN Security Policy: A Path to Political Transformation?" *Consortium on Gender, Security, and Human Rights, Working Paper No. 204/2004*. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.692.4667&rep=rep1&type=pdf>
- Hürriyet. 2018. "Oxfam Skandalı Büyüyor! Soruşturma Başlatıldı." 20 Şubat 2018. <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/oxfam-skandalı-buyuyor-sorusturma-baslatildi-40748229>
- Lee, Sabine ve Susan Bartels. 2020. "They Put a Few Coins in Your Hand to Drop a Baby in You': A Study of Peacekeeper-Fathered Children in Haiti." *International Peacekeeping* 27 (2): 177–209. <https://doi.org/10.1080/13533312.2019.1698297>.
- Tanrıverdi, Görkem. 2018. "Oxfam Skandalı ve Seks Karşılığı Bir Kilo Yemek." *Dünya*, 2018. <https://www.gazeteduvar.com.tr/forum/2018/02/23/oxfam-skandalı-ve-seks-karsiligi-bir-kilo-yemek/>.
- Whitworth, Sandra. 2007. *Men, Militarism and UN Peacekeeping: A Gendered Analysis. (Critical Security Studies)*. Lynne Rienner.
- WILFP. 2020. "National-Level Implementation." Women's International League for Peace and Freedom (WILPF) Official Web Page. 2020. <https://www.peacewomen.org/member-states>.

Kuzeyden Güneye Dış Politika Feminist Oluyor

*Burcu Özdemir Sarıgil**

Bugün dünyadaki Feminist Dış Politika (FDP) söylemi ve pratikleri, kadın haklarının ilerletilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin anaakımlaştırılması için atılan en güncel ve radikal adımlardan biridir. İsveç, 2014 yılının sonunda FDP'yi yürürlüğe koyan ilk ülke olmuş ve akabinde dünyada yeni bir hareket yaratmıştır. İsveç'i, 2017 yılında Kanada feminist uluslararası yardım politikasıyla izler ve 2019 yılında ise Fransa kendi feminist diplomasi stratejisini oluşturur. İlaveten, 'feminist' kelimesini her zaman kullanmasalar da azımsanmayacak sayıda ülke kararlı adımlarla dış politikalarını feminist prensipler doğrultusunda ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin ilerletilmesi için yeniden yapılandırmaktadır. Bu ülkeler arasında Avustralya, Yeni Zelanda, Finlandiya, Danimarka, Lüksemburg, İspanya, Malezya vardır (Thompson ve Clement 2019).

Giderek artan sayıda devletin FDP'ye yönelmesi ve dünyada uyanan merak akademisyene de sirayet etmiş, FDP pratikleri ve FDP'nin tanımı üzerine çalışmalar başlamıştır. Thompson ve Clement (2019, 7) FDP'yi en kapsamlı şekilde şöyle tanımlamışlardır: "Bir devletin, başka devletlerle ve devlet dışı hareketlerle etkileşimini toplumsal cinsiyeti öncülleyecek ve kadınların ve diğer dışlanmış grupların insan haklarını kapsayacak şekilde tanımlanmasını ön gören politikasıdır. FDP, ciddi anlamda kaynağı bu vizyonun gerçeğe dönüşmesi için harcar ve etki alanlarındaki (örneğin yardım, ticaret, savunma, diplomasi) ataerkil ve erkek egemen güç ilişkilerini ortadan kaldırmak için uygulamaya koyar ve bütün bu süreçte feminist aktivistlerin, grupların ve hareketlerin taleplerini dikkate alır".

2020 senesinde FDP alanındaki gelişmelere daha yakından bakacak olursak, şüphesiz ki en çok dikkatleri üzerine çeken Meksika olmuştur. Meksika'nın Ocak 2020'de FDP'ye geçiş yapması dünyada kuşku, şüphe ve eleştiriden savunu, ilham ve takdire kadar birçok reaksiyon aldı. Bu çoğunlukla birbiriyle çelişkili yaklaşımlar tesadüfi değildir. Altında yatan sebeplere bakacak olursak, ilk olarak görürüz ki Meksika, Latin Amerika-Karayipler ya da Küresel Güney dediğimiz bölgeden FDP'yi takip edeceğini belirten ilk ülkedir. Bu hamleyle Meksika, FDP'yi hayata geçirebilmenin sadece zengin, kalkınmış, demokratik Küresel Kuzeydeki batılı ülkelerin harcı olabileceği yaygın görüşünü bertaraf etmiştir (Thompson 2020). 2020'de Meksika aynı zamanda FDP'sinin inandırıcılığı ve kalıcılığı konusunda şüphelerle karşılaşmıştır. Bu şüphelerin temel sebebi ise ülkenin kendi toplumsal cinsiyet rejimidir (Daniela Philipson 2020). Başka bir ifadeyle, Meksika hükümetinin dünyada toplumsal cinsiyet eşitliğini ve insan haklarını ilerletme gayreti ve taahhütlerine rağmen, ülke içindeki durumu pek de bu yönde değildir. Birleşmiş Milletler Kadın Birimi Meksika Ofisi (2020), kadınlara yönelik cinsiyet temelli şiddet ve birçok ayrımcılığa cezasızlığa işaret etmektedir ve "kanunlarda, planlarda, programlarda ve bütçelerde kadın haklarıyla ilgili belirtilenlerle bunların günlük hayatta uygulanması arasındaki boşluğun" altını çizmektedir. Peki, toplumsal cinsiyet eşitliğini geliştirmek için taahhütleri olan, ama kendi içinde bunu geliştirmede karnesi kafa karıştıran bir ülkenin FDP uygulaması ne anlama gelebilir?

Meksika, FDP'sini temellendiren prensipler ile "daha adil ve refah içinde toplum yaratmak için yapısal farklılıkları ortadan kaldırmayı, toplumsal cinsiyet uçurumunu, eşitsizlikleri azaltıcı ve ortadan kaldıracı hükümet eylemleri geliştirmeyi" teşvik etmektedir (Secretaría de Relaciones Exteriores 2020). Martha Delgado (2020, 36) Meksika'nın FDP'sini şu sözlerle daha da açıklığa kavuşturur:

* Dr., Bilkent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Yarı Zamanlı öğretim görevlisi

“Biz dış politikamızı, eşitlik, karar almada bireysel otonomi, yapısal eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, bireysel ve sosyal insan haklarına özen göstererek ayrımcılığın önüne geçme gibi feminizmin temel ilkeleri doğrultusunda şekillendirmeyi istemekteyiz. Meksika bu prensipleri birbirine paralel ve çok sektöre hitap edecek şekilde benimsedi. Meksika'nın amacı ülke içinde daha adil bir toplum yaratmak ve dünyada toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlamaktır.”

Meksika FDP stratejisini ilk etapta 2020-2024 periyodunu kapsayak şekilde oluşturmuş ve şu 5 alanda ilerlemeyi öncüllemiştir:(1) Toplumsal cinsiyet perspektifli bir dış politika ve dış ilişkilerde feminist bir gündem;(2) Dışişleri Bakanlığındaki kadın-erkek dağılımında pariteye erişmek; (3) Herkes için güvenli, şiddetten ırak bir Dışişleri Bakanlığı; (4) Görünür, gerçek anlamda eşitlik; (5) Dışişleri Bakanlığının her alanında feminizm (Secretaría de Relaciones Exteriores 2020).

Sonuç olarak, Meksika'nın dış politika performansını değerlendirmek için henüz çok erkendir diyebiliriz çünkü Meksika FDP'si bir yaşımdadır! Yine de ezber bozan Meksika'nın en önemli iddiası emsal oluşturması ve FDP'sini ülkesinde, bölgesinde ve uluslararası düzlemde uygulamaya geçirmesidir.

Kaynakça

Delgado, Martha. 2020. “Mexico's Feminist Foreign Policy.” TPQ 19(1). <http://turkishpolicy.com/article/1007/mexicos-feminist-foreign-policy>

Philipson, Daniela. 2020. “Mexico: Champion of Women or Detractor?.” *WILPF International*, April 1, 2020. <https://www.wilpf.org/mexico-champion-of-women-or-detractor/>

Secretaría de Relaciones Exteriores. 2020. “Mexico Adopts Feminist Foreign Policy.” *Press Release 15*. January 09, 2020. <https://www.gob.mx/sre/prensa/mexico-adopts-feminist-foreign-policy?idiom=en>

Thompson, L. 2020. “Mexican Diplomacy has Gone Feminist.” *Foreign Policy*, Jan 14, 2020. <https://foreignpolicy.com/2020/01/14/mexican-diplomacy-feminist-foreign-policy/>

Thompson, L., ve Clement, R. 2019. “Defining Feminist Foreign Policy.” Washington, DC: International Center for Research on Women. https://www.icrw.org/wp-content/uploads/2019/04/ICRW_DefiningFeministForeignPolicy_Brief_Revised_v5_WebReady.pdf

UN Women. Mexico. <https://lac.unwomen.org/en/donde-estamos/mexico>

Türkiye’de İstanbul Sözleşmesi Tartışmaları ve Eşitlik İçin Kadın Platformu, EŞİK

*Sevgi Uçan Çubukçu**

Türkiye’de 2020 yılının en önemli toplumsal ve siyasal tartışmalarından biri, hiç kuşkusuz İstanbul Sözleşmesi’nden çekilmeye yönelik girişimler ve bu girişimlerin yaygın ve yoğun bir biçimde tepkilerle karşılanmış olmasıdır. İstanbul Sözleşmesi’nin asıl ve uzun adı, Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesine dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi’dir. Sözleşme, kadınlara yönelik şiddeti “bir insan hakları ihlali” ve “ayrımcılık” olarak tanımlar (Kepenek 2020). Şiddetle mücadeleyi kapsamlı bir şekilde ele alarak, etkin mücadele mekanizmaları (koruma, yargılama, önleme) ortaya koyar. Bu doğrultuda, bir yandan şiddete maruz bırakılanı korumayı amaçlar, diğer yandan şiddet uygulayanın adli mekanizmalara teslim edilmesini ve yargılanmasını devletlerin yükümlülüğü olarak tarif eder. Toplumun bütün bireylerini, özellikle çocuk ve yetişkin erkekleri cinsiyetçi şiddet konusunda tutum değişikliğine davet eder. Böylelikle nihai hedefi, cinsiyetler arası eşitliğin sağlanması olarak ortaya koyar. Sözleşme metninin bütününde, cinsiyetçi şiddetin ya da kadına yönelik şiddetin temelini kadın erkek eşitsizliğine dayalı bir toplum düzeni ve devlet yaklaşımı olduğu kabulü vardır. Bu anlamıyla Sözleşme, kadınlara yönelik şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek ve mücadele etmek için temel standartları ve devletlerin yükümlülüklerini belirleyen uluslararası sözleşmelerin en önemlisidir. Ayrıca, Sözleşme taraf ülkeler üzerinde bağlayıcıdır (Council of Europe 2011).

2011 Mart ayında İstanbul’da imzaya açılan Sözleşme’yi Türkiye ilk olarak imzalamış, 24 Kasım 2011 tarihinde TBMM’de 247 milletvekilinin 246’sının oyu ile kabul etmiş ve akabinde de ilk onaylayan ülkeler arasında yer almıştır. Sözleşme, 2012 yılında 6284 Sayılı Kanun’la yürürlüğe girmiştir; 6284 Sayılı Kanun, kadına yönelik şiddet tanımlar, cezalandırır ve önleyici tedbirler alınmasını emreder (Resmî Gazete 2012).

Son yıllarda Avrupa’da ve Türkiye’de İstanbul Sözleşmesi’nin içeriği, sözleşmeden çıkılması yönünde birtakım tartışmalar çıkmış ve 2020 yılında ise Türkiye’de bu tartışmalar ciddi bir boyuta ulaşmıştır. Buna karşılık, kadınların şiddetten arınmış bir yaşam hakkını ‘evrensel bir ilke’ olarak gören Sözleşme’de değişiklik yapmak ya da çıkmak üzerine toplumsal ve siyasal alanda süregelen tartışmaların taşıdığı anlamının ‘toplumsal cinsiyet eşitliğini kabul etmeyen bir toplum düzeni kabulü’ ne işaret ettiğinin farkında olan Türkiye’deki kadınlar, kadın hareketinin en geniş katılımlı platformlarından olan **Eşitlik İçin Kadın Platformu (EŞİK)** kurdular. 2020 yılında EŞİK Platformu, Türkiye’de önceki örgütlenme yöntemlerinin bir devamı olarak özellikle COVID-19 salgını öncesi başlayan, ancak salgın döneminde daha da artan kadınların kazanılmış haklarına saldırılara karşı yeni ve önemli bir mücadele alanı oluşturdu. Platformun kuruluş amacı şöyle tanımlanmakta:

Eşitlik İçin Kadın Platformu, kadınların nafaka hakkına saldırı, çocuk istismarcılarına yönelik af talepleri ve şimdi de İstanbul Sözleşmesi’nden Türkiye’nin imzasının çekilmesi başta olmak üzere pek çok alandaki kazanılmış haklarımızı korumak amacıyla oluşturduğumuz bir platformdur. Uzun süredir bu alanlarda mücadele veren 310’u aşkın kadın ve LGBTİ+ örgütünden oluşan platformumuz, 150’ye yakın sivil toplum örgütü, meslek odası ve sendika tarafından desteklenmektedir (www.esikplatform.net).

EŞİK Platformu’nun, Türkiye kadın hareketinin deneyim ve bilgi birikiminin ortaya çıkardığı katılımcı, çoğulcu ve eşitlikçi çalışma yöntemleri ile yürüttüğü ‘İstanbul Sözleşmesi Yaşatır Kampanyası’ toplumun çok farklı kesimlerinden büyük destek aldı. Kampanya ile bir yandan Sözleşme’den çekilme tartışmalarına büyük tepki veren feministler, diğer yandan Sözleşme’nin etkin biçimde uygulanmasını talep etmeye devam ettiler. Temmuz 2020’de

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

EŞİK'in yürüttüğü kampanyaların, kadınların şiddetsiz yaşam hakkının temel bir insan hakkı olduğuna dönük önemli bir kamuoyu yarattığı görüldü. Örneğin, KONDA Araştırma Şirketi'nin yaptığı Barometre Araştırması'na göre (KONDA 2020), "İstanbul Sözleşmesi'nden çıkılmalı" olarak cevap verenlerin oranı Türkiye genelinde yüzde yedi olarak ortaya çıktı. Oysa kampanyadan hemen önce yapılan bir başka araştırmaya göre, (Metropoll 2020) "kesinlikle çıkılmalı" olarak cevap verenlerin oranı yüzde 17 olarak görülmüştü. Kampanya öncesi ve sonrası yapılan, iki ayrı araştırma bulgularındaki yüzde on farkın, feminist hareketin ve kadın örgütlerinin "İstanbul Sözleşmesi Yaşatır" Kampanyası ile yürüttükleri mücadelenin yarattığı farkındalık sonucu olduğunu düşünmek yanlış olmaz.

Türkiye kadın hareketinin, mücadelesi sonucu elde ettiği kazanımları muhafaza etmek durumunda kaldığı bu dönemde, en önemli sorunun, yasaların kendisinde değil, yasaların cinsiyetçi bir yaklaşımla uygulanmasında olduğu tespitinde ortaklaşıldı. Hülya Gülbahar'ın bir röportajında altını çizdiği gibi, öncelikli ve acil talepler İstanbul Sözleşmesi'nin etkin biçimde uygulanması; yasa değişikliği değil, mevcut yasaların, cinsiyet ayrımcılığı yapmayacak biçimde uygulanmasına yönelik bir devlet politikası olması gerektiği idi (Saltık ve Karaca 2020). Bu talepleri kamuoyuyla paylaştılar. Sınıf, kültür, eğitim, etnik köken, yaşam tarzı, siyasi görüş vb. farklılıklar olmaksızın bütün kadınlara ulaşarak kapsayıcı olmaya özen gösterilen bir kampanya süreci yaşandığı görüldü (Berktaş 2020). EŞİK Platformunun kampanya süreci ve ortaya koyduğu metinler ve methodlarını, Türkiye'de feminist düşünce ve politikanın, her türlü tekil mesele üzerine düşünürken ve çözüm üretirken, geliştirdiği bütünsel ve kesişimsel yaklaşımın bir örneği olarak okumak abartı sayılmaz. Örneğin, kampanyanın çerçeve metninde çocuk istismarının, 6284, İstanbul Sözleşmesi, nafaka gibi güncel tehdit altındaki haklarla ilişki ve bütünselliğinin önemini altı çizildi (bkz. Sevgi Uçan Çubukçu 2020). İstanbul Sözleşmesi'ne ilişkin tartışmaların, küresel ölçekte feminizmin tabanında bir genişleme ortaya çıkardığı görülürken (Ertürk 2020), Türkiye'de, Eşitlik'in İstanbul Sözleşmesi'ne yönelik saldırılara karşı verdiği mücadele ve Sözleşme'nin uygulanmasına dair dile getirdiği talepler, feminizmin kamusal ve politik alandaki varlığını ve sözünü güçlendiren bir etki yarattı (Sönmez 2020).

Kaynakça

Berktaş, Fatmagül. 2020. "Kadınlar tarih yazıyor, katılacak mısınız?" *T24*. 14 Temmuz 2020. <https://t24.com.tr/yazarlar/fatmagul-berktay/kadinlar-tarih-yaziyor-katilacak-misiniz,27370>

Council of Europe. 2011. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence. 11.V.2011. Council of Europe Treaty Series - No. 210. <https://rm.coe.int/168008482e>

Ertürk, Yakın. 2020. "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele ve Feminizmin Yol haritası-I: Diyalektik İşbaşında", *I+IFORUM*, Söyleşi: Tuba Çameli <https://birartibir.org/siyaset/938-diyalektik-isbasinda>; "Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele ve Feminizmin Yol haritası-II:Herkes İçin Feminizm", *I+IFORUM*, Söyleşi: Tuba Çameli. <https://birartibir.org/siyaset/939-herkes-icin-feminizm>

Kepenek, Evrim. 2020. "GREVIO eski başkanı Prof. Dr. Feride Acar : Şiddete karşı kazanımlarımız heba olur.", *Bianet*, Söyleşi 7 Temmuz 2020. <https://m.bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/227033-feride-acar-siddete-karsi-kazanimlarimiz-heba-olur>

KONDA. 2020. "KONDA İstanbul Sözleşmesi Ağustos 2020." Eylül 2020. https://konda.com.tr/wp-content/uploads/2020/09/Barometre_111_IstanbulSozlesmesi.pdf

Metropoll. 2020. "Temmuz 2020 Türkiye'nin Nabzı Araştırması." <http://www.metropoll.com.tr/upload/content/files/1858-tn-temmuz20-icindekiler.pdf>

Resmî Gazete. 2012. "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, Kanun No 6284." 20 Mart 2012.Sayı 28239. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm>

Saltık, Elif Ekin, Sevda Karaca. 2020. “Kadınların canları ve hakları pazarlık konusu değildir.” www.evrensel.net, Söyleşi:,16 Temmuz 2020. <https://www.evrensel.net/haber/409464/kadinlarin-canlari-ve-haklari-pazarlik-konusu-degildir>

Sönmez, Berrin. 2020. “İstanbul Sözleşmesi neden tartışılıyor?.”, 21 Temmuz 2020. <https://www.gazeteduvar.com.tr/yazarlar/2020/07/21/istanbul-sozlesmesi-neden-tartisiliyor>

Uçan Çubukçu, Sevgi.2020. “TCK 103 Kadın İstismarcılarına Af Karşıtı Kadın Platformu”, *Mor Bülten*, Sayı.35, Temmuz 2020. <https://morbulten.kadinininsanhaklari.org/35-sayi/>

Beşinci Yıldönümünde Sürdürülebilir Kalkınma için 2030 Gündemi ve Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Çiğdem Üstün*

BM tarafından 2015 yılında Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) adı altında 2030 yılına kadar gerçekleştirmek üzere 17 Amaç belirlenmiştir. Bu amaçlar yoksulluğa ve açlığa son verilmesi, sağlıklı ve kaliteli bir yaşama erişim, nitelikli eğitim, eşitsizliklerin azaltılması, çevrenin korunması ve iklim değişikliğine karşı adımların atılması gibi geniş bir yelpazede dünyanın karşı karşıya olduğu sorunlara çözümler sunmaktadır. Kabul edilmesinin üzerinden geçen beş sene içerisinde özellikle ‘SKA 1: Yoksulluğa Son’ ve ‘SKA 2: Açlığa Son’ başlıkları altında ilerlemeler kaydedildiği, diğer amaçlarda istenilen adımların atıl(a)madığı görülmektedir. 2020 yılının Mart’ında Dünya Sağlık Örgütü’nün COVID-19’u pandemi ilan etmesi ile beraber ise 2030 yılına kadar 17 amaç altında sıralanan hedeflere ulaşılmasının artık pek de mümkün olmadığı kabul edilen bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

SKA’lar 2000 yılında BM’nin Binyıl Zirvesi’nde kabul ettiği hedefler üzerine inşa edilmiş amaçlardır. 2000 yılında daha kısıtlı bir çerçevede aşırı yoksulluğun ve açlığın yok edilmesi, evrensel ilköğretimin sağlanması, cinsiyet eşitliğinin teşvik edilmesi ve kadınların güçlendirilmesi, çocuk ölüm oranının azaltılması, anne sağlığının iyileştirilmesi, HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla mücadele edilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ve kalkınmaya yönelik küresel iş birliğinin geliştirilmesi başlıkları üzerinde fikir birliğine varılmıştı. 15 yıl sonra genişletilen SKA’lar kalkınma için çevrenin önemine ve gelişmekte olan ülkelerin ihtiyaçlarına önem verilmesine dikkat çekerken sürdürülebilirlik kavramının yaşamın sürdürülebilir olması ile ilişkisinin vurgulanmasına gerek olduğunun da altını çizer.

Sürdürülebilirlik kavramı 1980’lerin sonundan beri hayatımızın bir parçası olmakla beraber Soğuk Savaş’ın bitişinden sonra daha sık kullanılmaya başlanmıştır. Brundtland Raporu’nda (World Commission on Environment and Development 1987) bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma olarak tanımlanan sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için ise sınırsız tüketim alışkanlıklarının bırakılması, adalet, demokrasi ve eşitlik kavramlarını kapsayan bir toplumsal bakış açısının benimsenmesi, Kuzey-Güney arasındaki uçurumların ortadan kaldırılması ve uluslararası işbirliklerinin artırılması gerekmektedir. Sürdürülebilir kalkınma yaklaşımının temelinde olan yeşil ekonomi anlayışıyla tüketimin azaltılarak da büyümenin mümkün olduğu savunulmaktadır. Bu çerçevede beraber ele alınan ekolojik ve sosyal sürdürülebilirlik enerji ve maddelerin geri dönüşümü, mal ve hizmet sunumunda daha az materyal kullanılması, yenileme kapasitesi ile temel sağlık, eğitim, enerji gibi haklara erişim, bireylerin ve toplumların geçim kaynaklarının bozulmaması, sosyal yardımlarda eşitlik, güvenli ve sağlıklı çalışma koşullarının sağlanması ve zorla çalıştırılma ile çocuk işçiliğinin engellenmesi gibi konulara da dikkat çekmektedir.

2020 yılında bütün dünyayı etkisi altına alarak yaşam ve çalışma koşullarını kökünden değiştirmeye zorlayan COVID-19 pandemisi ile beraber toplumların farklı kesimleri arasındaki eşitsizlikler çok daha fazla hissedilir olmuştur. Dünya genelinde yoksulluğun ve işsizliğin artması ilk etapta görünen etkilerdir. Bu süreçte toplumsal cinsiyet eşitliği, eğitim gibi farklı politika alanlarına ayrılan ulusal ve uluslararası finansal kaynaklar COVID-19’un tedavisi için sağlık alanına yönlendirildiği için sadece bu dönemde değil orta ve uzun dönemde de negatif etkilerin görülmeye devam etmesi beklenmektedir.

* Doç. Dr., Nişantaşı Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

Pandemi ile beraber çevrenin korunması, biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği gibi meselelerden ziyade devletlerin akut sorunların baş gösterdiği alanlarla daha fazla ilgilendiği, uluslararası iş birliklerinden ziyade daha korumacı politikalara yöneldikleri, ekonomik önceliklerin her şeyin önüne geçtiği görülmektedir. Sürdürülebilirlik ve sürdürülebilir kalkınma ise küresel düzlemde beraber çalışmayı gerektirmektedir. Ortak sorumluluk alınması, dezavantajlı grupların ihtiyaçlarının hak temelli politikalar ile karşılanması, dayanışmanın artırılarak dirençli toplumların yaratılması sürdürülebilir bir gelecek için olmazsa olmazlardandır. Fakat, SKA'ların 5. yıldönümünde pandemi koşulları bunların önüne geçmiş ve birçok ülke için bugünü kurtaracak kısa vadeli politikalar çok daha önemli hale gelmiştir. Bu çerçevede SKA'lar özelinde yapılan çalışmalar her bir SKA altında belirlenen hedeflerden uzaklaşmış, 2030 yılına kadar öngörülmüş olan hedeflerin tutturulmasının mümkün olmadığını gözler önüne sermektedir. 2020 yılı, toplumların dışarıdan gelen şoklar karşısında savunmasız olduğunu, uluslararası yönetim mekanizmaları içerisinde krizlere hızlı, etkili ve etkin bir biçimde cevap verme kapasitemizin olmadığını bizlere göstermiştir. Daha sürdürülebilir bir gelecek için, kalkınma anlayışımızın kökten değişmesi gerektiği gerçeği hem ulusal hem de uluslararası arası alanlarda sivil toplum, devletler ve uluslararası örgütler arasındaki ilişkilerin artırılması ve katılımcı yönetim pratiklerini artırıcı, adaletsiz güç ilişkilerini yok edici adımlar atılmasının aciliyeti çok net olarak ortaya çıkmıştır.

Kaynakça

World Commission on Environment and Development. 1987. *Our common future*. Oxford: Oxford University Press.

2020 ABD Seçimleri; Trump Kâbus muydu? Ankara Hayal mi Görüyordu?

*Barçın Yinanç**

ABD’de başkanlık seçimleri her zaman dünyanın dört bir yanında büyük ilgiyle izlenir. Ancak bu sefer Amerikan seçim sonuçlarını siyasetçisinden sokaktaki insana herkes dört gözle bekledi. Kendi ülkesinde şimdiye kadar hiç görülmemiş bir kutuplaşmaya imza atan ABD’nin 45. Başkanı Donald Trump dünyayı da benzer bir kutuplaşmaya sürükledi. Diktatörlüklerle, otokrasiye eğilimli rejimler Trump’ın; liberal demokrasiler ise rakibi Joe Biden’in seçilmesi için dua ettiler. 2020 seçimleri sadece küresel düzen üzerindeki sonuçları açısından değil Avrupa’dan Asya’ya pek çok rejim üzerindeki olası etkileri açısından da önem taşıdı.

Trump, ABD demokrasisinin stres testi niteliğindedir. ABD’nin kendisine atfettiği “örnek olarak liderlik yapma” rolü başkalarının benimsensin benimsenmesin, herkesin gözü, bütün eksikliklerine karşın Amerikan demokrasisinin dört yıllık stres testinden nasıl çıkacağındaydı. Cumhuriyetçi yönetim Trump başkanlığında bırakın demokrasilere örnek olmayı, otokratik rejimlerin benimsediği taktikleri izleyerek onların ekmeğine neredeyse yağ süren bir yoldan gitti. Trump attığı her adımla (ya da tweetle) demokrasi yanlılarında şok etkisi yaratırken popülist liderlerin de “doğru yolda” olduklarına dair inançlarını pekiştirdi.

Sonuçların kendi aleyhine gelişmesi durumunda yapacağı itirazın yolunu seçim öncesinden açan Trump koltuğu bırakmak istemeyen popülist liderlere ilham oldu. Beklendiği gibi, sonuçlara itiraz etti ve ihtimal ölene kadar da “yalandan kim ölmüş” diyerek kaybettiğini kabul etmeyecek. Ancak Amerikan demokrasisinin bu sınavdan alınının akıyla çıktığı da söylenemez.

Demokratların adayı Biden seçimleri kendilerinin beklediği gibi açık ara kazanamadı. Trump’ın kaybetmesinde hiç kuşkusuz COVID-19 pandemisini yönetim tarzı rol oynadı ancak pandemi aynı zamanda Trump’a itiraz etmesini sağlayacak şartları da sağladı. Öte yandan belki Trump etkisi belki de pandeminin etkisi bu seçimler pek çok ilki beraberinde getirdi. Yaklaşık 160 milyon kişinin oy kullanması ile (2016’da bu sayı 138 milyonda kaldı) Amerikan tarihindeki en yüksek katılım rekoru kırıldı, 1908’deki yüzde 65,7’den sonra ilk kez yüzde 66,2 ile 2020 seçimlerinde yüzde 60 oranı aşıldı. Bunda rekor düzeyde posta yoluyla oy kullanılması da rol oynamış olabilir.

Biden oyların yüzde 51’ine tekabül edecek şekilde 81 milyondan destek aldı. Ancak seçimlerden sonra herkesin asıl takıldığı rakam Trump’ın aldığı 73 küsur milyonla yüzde 47’lik oy oranı oldu. Küçük bir ülke nüfusuna tekabül eden 8 milyon az bir fark sayılmaz elbet. Ancak Amerikan seçim sisteminin yapısı gereği halk oyu değil de eyaletlerin seçiciler kuruluna gönderdikleri temsilciler baz alındığında, Biden’ın bazı eyaletlerde küçük farklarla kazandığına dikkat çekmek gerekiyor. Hatta Ocak ayında Georgia eyaletinin iki senatör adayı için tekrar edilecek oylamayı demokratların kaybetmesi durumunda Senato’da çoğunluğu alamama durumları var.

Peki, pandemi döneminde halka dezenfektan içmesini öneren bir lider, bırakın oy kaybetmeyi oylarını arttırmayı nasıl başarabildi? Her ne kadar Trump gitti “Trumpizm kaldı” yorumları yapılsa da bu başarıyı “Trump’ın eksantrik kişiliğinde” değil, Trump’ı getiren şartların kalıcılığında aramak gerekiyor.

Küreselleşmenin kaybedenlerinin çareyi popülist liderlerde “aradığını” değil “bulduğunu” İngilizlerin Brexit deneyimi sayesinde görmüştük. İngiltere’nin Avrupa Birliği’nden çıkmasını savunan Boris Johnson’un 2019 seçimlerini kazanması, 2016’daki Brexit oylamasının bir kaza olmadığını göstermişti.

* Gazeteci-Yazar

78 yaşında yarım yüzyıllık siyasi kariyeriyle, Amerikan müesses nizamının mütemmim cüzü sayılabilecek Biden'ın küreselleşmenin yaralarını saracak bir aday olarak görülmesi zordu. Trump karşıtlarından oluşan bir koalisyon (ki bu koalisyona hitaben başkan yardımcısını siyasi bir kadından seçti) sayesinde seçimleri kazanan Biden, kabinesine çok sayıda kadın siyasetçi almakla kalmayıp, tercihlerini yaparken etnik köken, cinsel tercih gibi hassasiyetlere de dikkat etti. Biden'a sadece kendi halkından değil dünyanın önde gelen demokrasilerinden de kredi açılmış durumda. Başta Almanya Başbakanı Angela Merkel olmak üzere, Trump'un itirazlarını gözardı ederek, Biden'ın seçim zaferini ilan etmesini, kendisini tebrik etmek için yeterli sayan pek çok lider oldu. Çin ve Rus liderlerinin uzunca bir süre beklemesi ise dikkat çekici idi.

Türkiye ise tebrik konusunda ne Avrupa kadar ön sıralarda yer aldı ne de Rusya ve Çin kadar bekledi. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Trump'la kurduğu yakın diyalogun ilişkilerde hasar kontrol görevi gördüğüne inanan iktidar yanlıları Biden'ın zaferine pek sevinmedi. Bu haleti ruhiye, 2016 darbe teşebbüsüne demokratların zımni destek verdiği varsayımıyla Ak Parti iktidarının altının oyulmak istendiği yargısına dayanıyor. IŞİD terör örgütüyle mücadele amacıyla Ankara'nın PKK'nın Suriye'deki kolu olarak gördüğü YPG'nin silahlandırılmasının fikir babalarının yeniden Washington'da etkin olacakları düşüncesi de iktidarı rahatsız ediyor. Ancak, 2020 yılının ilk 11 ayında Türkiye lehine yaptığı tek şey, Ruslardan alınan S-400 hava savunma sistemiyle ilgili Kongre'nin yaptırım kararını rafta bekletmek olan Trump, yılın son ayında giderayak yaptırımlara imza atarak bu konudaki sözde olumlu sicilinin de üstünü çizmiş oldu.

2020 ayrıca ABD'nin Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki konumunu zayıflatacak adımlarına sahne oldu. ABD, Yunanistan-Rum Kesimi-Mısır-İsrail bloğunun Türkiye'yi dışlayarak oluşturduğu Doğu Akdeniz Enerji Forumuna tam destek verdi. Rum Kesimi'ne 33 yıldır uyguladığı silah ambargosunu kısmi de olsa bu yıl kaldırdı. 2020 Amerikan dışişleri bakanının iki kez Yunanistan'a ziyaretine sahne olurken, Mike Pompeo'nun 17 Kasım'da İstanbul'da Fener Rum Patrikanesini ziyaret edip, hiçbir iktidar yetkilisiyle görüşmeden bölge turuna devam etmesi, Trump'ın hasar kontrolünde ne kadar "başarılı" olduğuna dair yeterince fikir veriyor.

Belarus'ta 2020 Başkanlık Seçimleri: Ne Eşit ne de Adil

*Habibe Özdal**

Belarus'ta Ağustos 2020'de yapılan başkanlık seçimleri bu yılın en önemli gelişmelerinden biri oldu. 6. dönemi için yarışan halihazırdaki Cumhurbaşkanı Aleksandr Lukaşenko, SSCB sonrasında 1994 yılında yapılan ilk seçimlerden bu yana 26 yıldır iktidarda. Belarus'un 2020'deki Başkanlık seçimleri ile gündeme gelmesinin nedeni ise hem seçim öncesinde muhalefet liderlerinin hapse atılmak suretiyle yarış dışı bırakılması hem de seçim öncesinde ve sonrasında barışçıl protestolara polisin biber gazı, ses bombaları ve plastik mermiler de dahil olmak üzere aşırı güç kullanması ve ağır insan hakları ihlallerinin yaşandığının ortaya çıkması oldu.

Lukaşenko'nun seçimlerdeki en büyük rakibi Svetlana Tikhanovskaya oldu. Esasında Svetlana Tikhanovskaya, eşi Sergey Tikhanovskiy'nin Mayıs 2020'de kamu düzenini bozmak ve polise mukavemet nedeniyle tutuklanıp hapse atılması ve üstüne adaylık başvurusunun Merkezi Seçim Komisyonu tarafından reddedilmesi üzerine adaylığını açıkladı. Lukaşenko'nun karşısında yarışan iki diğer aday da Seçim Komisyonu tarafından yarış dışında bırakıldı. Viktor Babaruko, Haziran ayında vergi kaçırma ve kara para aklama gibi mali suçlar nedeniyle hapse atılırken, eski diplomat olan Valeri Tsepalo ise tutuklanacağına ilişkin haberler üzerine Rusya'ya kaçtı (Ziniyakova 2020). Muhalif adaylara yönelik tehditler o kadar çoğaldı ki Tihanovskaya önce çocuklarını yurtdışına gönderdiğini açıkladı, seçimin ardından da yayınladığı videoda çocuklarıyla tehdit edildiği için ülkeyi terk etmek zorunda kaldığını söyledi.

Seçim öncesinde muhalif adayların yarışa girmesinin engellendiği, seçim sonrasında ise seçim komisyonuna yapılan itirazların değerlendirilmeye alınmadığı hesaba katıldığında seçimlerin adil ve özgür bir şekilde gerçekleştirilmediği görülmekte. Aslında Belarus'ta uzun yıllardır özgür bir seçim ortamından bahsetmek mümkün değildi ve 2020 Başkanlık seçimlerinde muhalif adayların seçimi kazanma ihtimali de pek yüksek görülüyordu. Ancak bir yandan halkın yıllardır devam eden ekonomik daralma nedeniyle yaşadığı güçlük, diğer yandan pandemiyi hafife alan ve önlem alma gereği görmeyen yönetim anlayışı ve nihayetinde ayyuka çıkan seçim hileleri neticesinde Lukaşenko bu seçimde yıllardır görülen en büyük muhalefet grubu ve ülke geneline yayılan protestolar ile karşı karşıya kaldı.

Muhalif adayların başkanlık seçimine adaylık başvurularının reddedilmesiyle Mayıs ayında başlayan ve seçim sonrasında da devam eden protesto gösterilerinde -rakamlar değişiklik gösterse de- BM İnsan Hakları Konseyi'nin raporuna göre 27 binden fazla kişi tutuklandı (Halubovic 2020). AGİT'in Belarus'taki seçim döneminde yaşanan insan hakları ihlallerine yönelik hazırladığı raporda ifade özgürlüğü, polis şiddeti ve sistematik işkence, barışçıl protestolara yönelik yaygın tutuklamalar başlıca insan hakları ihlalleri olarak belirtiliyor (OSCE 2020).

Seçimin üzerinden geçen dört aylık süreye ve polis şiddetine rağmen protestolar yıl sonu itibarıyla sürüyor. Üstelik Lukaşenko devam eden protestoların gölgesinde ilk kez önceden duyurulmaksızın ve gizli bir törenle yemin ederek, yeni görev dönemine başladı. Lukaşenko'nun protestolara karşı yegâne açıklaması anayasa değişikliğine gidilebileceği ve bu değişikliğin referandum ile gerçekleştirilebileceğini söylemesi oldu.

Uluslararası tepkilere bakıldığında AGİT seçim raporuna göre Belarus'ta seçimler şeffaf, adil ve özgür şekilde gerçekleştirilmedi. Raporunda, seçimlerin yenilenmesi çağrısında da bulunuldu (OSCE 2020). AB, ABD, İngiltere

* Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Okan Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

ve Kanada seçim sonuçlarını tanımadıklarını ilan ederken, ayrıca Belarus'ta hileli seçimlerin gerçekleşmesinden ve yaygın insan hakları ihlallerinden sorumlu tutulan kişilere yönelik olarak da yaptırım kararları uygulamaya başladı.

Lukaşenko yıllar boyunca dış politikadaki izolasyonunu Rusya ile yakın ilişkileri devam ettirerek yönetmeye çalıştı. Bunun nedeni sadece siyasi değil aynı zaman ekonomik gerekliliktir. Zira uzun yıllardır ekonomik durgunluk içindeki ülkenin kaynak sorunu Rusya ile entegrasyon politikaları yoluyla çözülmeye çalışıldı. Rusya ile yakın ilişkiler zaman zaman ülkenin egemenliğine yönelik bir tehdit olarak değerlendirilse de esasında Lukaşenko iktidarının devamı ancak bu şekilde mümkün oldu. Fakat son yıllarda Lukaşenko'nun Moskova ile ilişkilerinin pürüzsüz olmadığını da eklemek gerekiyor.

Sonuç olarak Sovyet sonrası coğrafyada, Gürcistan'da (2003), Ukrayna'da (2004) ve Kırgızistan'da (2005) *Renkli Devrimler* olarak anılan halk hareketleri neticesinde lider değişikliğinin gerçekleştiği düşünüldüğünde, Belarus'ta benzer bir gelişmenin olup olmayacağı merak ediliyor. 2020 yılı sonu itibarıyla Belarus'ta protestoların, seçim sonuçlarını değiştirici ya da seçimlerin tekrarını mümkün kılacak bir etkisi olduğunu söylemek mümkün değil. Ancak gelişmelerin Belarus siyasetinde geleceğe matuf dönüştürücü bir etkisi olması bekleniyor. Tam da bu nedenle Shraibman'ın (2019) "geleneksel idari ritüel" olarak değerlendirdiği Belarus seçimlerin 'ritüel olma' niteliğinin son bulması ihtimali hiç olmadığı kadar güçlü.

Kaynakça

Benedek, Wolfgang. 2020. "OSCE Rapporteur's Report under the Moscow Mechanism on Alleged Human Rights Violations related to the Presidential Elections of 9 August 2020 in Belarus." *OSCE*, 5 Kasım 2020. <https://www.osce.org/files/f/documents/2/b/469539.pdf>

Halubovich, Kseniy. 2020. "Belarus: End ongoing human rights violations UN rights chief urges." *UN News*, 4 Aralık 2020. <https://news.un.org/en/story/2020/12/1079282>

Ziniyakova, Tatyana. 2020. "Belarus: Rule of Law Dimensions of 2020 Presidential Elections." *World Justice Project*, 18 Ağustos 2020. <https://worldjusticeproject.org/news/belarus-rule-law-dimensions-2020-presidential-elections>

Shraibman, Artyom. 2019. "The Path to Politics: Belarus Prepares for Double Elections". *Carnegie Moscow Center*, 20 Ağustos 2019. <https://carnegie.ru/commentary/79689>

OSCE. 2020. "OSCE Rapporteur's Report under the Moscow Mechanism on Alleged Human Rights Violations related to the Presidential Elections of 9 August 2020 in Belarus." *OSCE*, 5 Kasım 2020. <https://www.osce.org/odihr/469539>

Dağlık Karabağ Savaşı

*Bezen Balamir Coşkun**

Kafkasya bölgesi çözülmemiş uzun süreli çatışmalarla dolu uzun bir geçmişe sahiptir. Ancak 2020, esas olarak Güney Kafkasya için hareketli bir yıl olmuştur. 27 Eylül 2020'de Azerbaycan ile Ermenistan arasında Dağlık Karabağ ve çevresindeki tartışmalı topraklarda silahlı çatışmalar başladı. Çatışmalar, 10 Kasım 2020'de Rusya'nın arabuluculuğuyla sona erdi. Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki anlaşmazlık, birinci Dağlık Karabağ savaşının Bişkek Protokolü ile sona erdiği 1994 yılından beri bölgenin donmuş çatışmalarından biriydi. Statüko her iki taraf için de kabul edilebilir ve sürdürülebilir olmadığından iki taraf da geçen yıllar boyunca savaşa hazırlanmaya devam ettiler. Temmuz 2020'de Ermenistan-Azerbaycan sınırında başlayan çatışmaları Azerbaycan'da Ermenistan'a karşı askeri harekât talep eden kitlesel gösteriler izledi. Bu dönemde Ankara Türkiye'nin Azerbaycan'a kayıtsız şartsız desteğini açıkladı. Bu kapsamda Eylül ayı başlarında Türkiye ve Azerbaycan ortak askeri tatbikatlar yaptı. Ermenistan'la olan çatışma boyunca ayrıca Azerbaycan, Türkiye'den aldığı Bayraktar dronlarını kullanarak harekâtı yürüttü.

Ankara'nın Azerbaycan'a verdiği maddi ve manevi desteği Suriye Milli Ordusu mensuplarının çatışma bölgesine nakledilmesi gibi çeşitli iddiaların ortaya çıkmasına zemin hazırladı. Buna karşılık Ermenistan tarafı ise PKK'dan destek almakla suçlandı. Bu tür iddialar, çatışmalı tarafların strateji olarak dezenformasyon ve yanlış bilgilendirmeyi kullanabileceklerini gösterdi.

Bölgesel ve uluslararası güçler söz konusu olduğunda, Rusya'nın çatışmaya dahil olmaktan kaçındığını ve arabuluculuk yapmayı seçtiği görüldü. Öte yandan Ermenistan'ın sıkı bir destekçisi olan ABD, Ermenistan Cumhurbaşkanı Paşinyan'ın beklediği desteği vermedi. Avrupa Birliği, Rusya ve ABD, Minsk Grubunun arabuluculuğunda savaşın durdurulması ve barış görüşmelerinin yapılması çağrısında bulundu. Bu arada, Trump'ın çatışmaların sona ermesi konusundaki iyimserliğine rağmen, Washington tarafından aracılık edilen ateşkes 27 Ekim'de çöktü.

Çatışma boyunca Cumhurbaşkanı Erdoğan, AGİT Minsk Grubu eşbaşkanları olan ABD, Fransa ve Rusya'yı çatışmanın çözümünde yeterince tarafsız ve verimli olmamakla eleştirdi. Türkiye, Rusya ile birlikte çatışmanın çözümünün bir parçası olmaktan duyduğu ilgiyi defalarca dile getirdi. Cumhurbaşkanı Putin, Türkiye'nin anlaşmazlığı çözme çabalarına katılımı fikrini de destekledi.

Savaşın sonunda Azerbaycan, Dağlık Karabağ'daki Ermenistan tarafından işgal edilmiş olan toprakların üçte birini ve Ermeni güçleri tarafından 1994 yılında ele geçirilen Azeri bölgelerin çoğunu geri aldı. Ateşkes, barış gücü olarak 2.000 Rus askerinin bölgede konuşlanmasını ve Türkiye'ye Azerbaycan'a erişim sağlayan bölgede transiti kolaylaştıracak bir yol yapımını da içeriyor. Ateşkes anlaşmasıyla Türkiye de bölgeye barışı koruma askeri gönderebilecek. Yapılan ateşkes anlaşmasıyla Rusya savaşın sonunda Azerbaycan'ın toprak kazanımlarını tanımış oldu. Bu da Güney Kafkasya siyasetinde yeni bir dönemi işaret ediyor. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın, Azerbaycan'ın Ermenistan'a karşı zaferini kutlayan askeri merasime katılması ve yenilginin ardından Ermenistan'da yaşanan siyasi kargaşa, bu yeni dönemin göstergeleri arasında yer alıyor. Bununla birlikte, ateşkesin kesin bir barışa dönüşme olasılığı 2021'e kaldı.

* Doç. Dr., TED Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Yarı zamanlı öğretim Üyesi/SWP-CATS (Berlin, Almanya) Araştırmacısı

Son Gelişmeler Işığında Yemen İç Savaşı ve Yaşanan İnsani Kriz

*Serpil Açıklalın Erkorkmaz**

Ortadoğu'da 2020 yılı, özellikle Yemen, Suriye ve Libya gibi ülkelerde yaşanan iç savaşlar nedeniyle yine savaşın gölgesinde geçti. Bu yazının ana konusu olan Yemen iç savaşı ise bölgesel ve iç dinamiklerin pek çok alanda eşzamanlı sonuçlar doğurduğu karmaşık bir durum ortaya koyuyor. 2020 Kırılgan Devletler Endeksine göre dünyadaki en kırılgan ülke olarak öne çıkan Yemen'de çatışmalar nedeniyle ortaya çıkan insani durum, ülkeyi dünyanın en şiddetli kriz bölgelerinden biri haline getirdi (The Fund for Peace 2020). Savaşın aktif çatışma ortamı nedeniyle ülkede yaşanan geniş çaplı elektrik kesintileri, temiz suya erişimin oldukça kısıtlı olması ve sağlık hizmetlerinin yetersizliği gibi konular insani krizi derinleştiren en önemli faktörler. Geçmişte baş gösteren kolera salgınına aynı zamanda 2020'nin Mart ayından itibaren eşlik eden COVID-19 salgını da çatışmaları durdurmaksızın ölümlerin artmasına ve şartların ağırlaşmasına neden oluyor.

Çatışmanın tüm taraflarının baskısı ile Yemen'deki toprak paylaşımı haritası sürekli güncellenirken, savaşın en mağduru olan siviller büyük bir insani krizin tam ortasında yer alıyor. IOM'un verilerine göre 2020 yılı boyunca zorla yerinden edilen kişilerin sayısı 170 binin üzerinde (IOM 2020). Ayrıca, UNICEF'in verileri de gösteriyor ki, dünyanın en ağır insani krizini yaşayan Yemen'de, 30 milyona yaklaşan nüfusun 24 milyonu aşkın bir kesimi acil yardım ihtiyacı içinde ve bu nüfusun yarısını çocuklar oluşturuyor (UNICEF 2020).

Bölgesel anlamda baktığımızda Yemen, önemli limanlara ve Bab-ül Mendeb gibi stratejik geçişlere sahip olması dolayısıyla özellikle deniz ticaretinde kritik bir rol üstleniyor. Ne var ki 1990 yılında farklı siyasi sistemlere sahip Güney ve Kuzey Yemen'in birleşmesini müteakip yaşanan çeşitli siyasi geçiş aşamaları ülkenin istikrarsızlaşmasına ve sahip olduğu coğrafi avantajları kullanamamasına neden oldu. 2000'li yıllarda kuzeyde isyancı gruplar olarak beliren Şiiliğin Zeydi koluna tabi Husiler, 2011 Arap İsyancıları sonrası güçlerini artırdı. Yemen'de başlayan protestolar sonucu dönemin Cumhurbaşkanı Ali Abdullah Salih'in Riyad'a çağrılarak istifaya zorlanması ve 2012'de görevi Abdurabbuh Mansur Hadi'nin devralması sonrası Husiler yaptıkları darbe ile başkent Sana'yı 2014'te ele geçirdi ve yaşanan iç savaş bu tarihten itibaren durmaksızın alevlendi. Uluslararası meşru hükümetin başı olarak görülen Mansur Hadi ise geçici başkent olarak Aden'i belirledi ve güney-kuzey ayrışması derinleşti.

Kuzeyde sahip olduğu toprakları gün geçtikçe artırarak yerleşen Husileri destekleyen İran başta olmak üzere Suudi Arabistan, BAE ve hatta daha ufak çaplı da olsa Umman gibi ülkeler de çatışmaların devamına neden olacak şekilde Yemen'de süren savaşı bölgesel vekalet savaşı haline getiriyor. 2020 itibarıyla geline son durumda, ayrı cephelerde toprak kazanımı elde etmeye çalışan gruplar hâkim ve bu genişlemeci ilerlemede siviller de yoğun olarak hayatını kaybediyor. Örneğin Husiler, güneyde Kızıl Deniz'e açılan çok önemli Hudeyde limanının da bulunduğu Hudeyde'yi tamamen ele geçirme, güneyde Aden'e ve batıda Hadramut'a ulaşma hedefiyle toprak işgallerine devam ediyor. Ülkede kuzeyde meşru hükümetin son kalesi olarak görülen, petrolün ve Savunma Bakanlığının yanı sıra Suudi liderliğindeki koalisyonun da merkezi olan Marib vilayeti, Husilerin 2020 sonu itibarıyla ele geçirmeyi planladıkları en önemli yerlerden birisi konumunda. Suudi koalisyonunun savunmaya yönelik Marib'de aldığı önlemler bu yüzden oldukça yüksek düzeyde tutuluyor.

BAE ise güneyde Yemen meşru hükümetine karşı Güney Geçiş Konseyini (GGK) 2017 yılında kurarak başta Aden olmak üzere güneyde diğer vilayetlerin ülkenin kuzeyinden ayrılması için çalışıyor. 2019 yılının Kasım ayında

* Dr., Ortadoğu araştırmacısı ve sivil toplum kıdemli danışmanı

meşru Yemen hükümeti ile BAE destekli GGK arasında Suudi Arabistan'ın yönlendirmesi ile imzalanan Riyad Anlaşması, askeri ve güvenlik güçlerinin Hadi yönetimindeki meşru Yemen hükümetine devredilmesini kararlaştırmasına rağmen, aradan geçen zaman zarfında 2020 yılında uygulama zemini bulmadı. BAE'nin güneyin kontrolünü tamamen ele geçirmek için 2020'de şiddetlendirdiği çatışmalar, son dönemde İsrail ile ittifakı ve Sokotra adasında hakimiyeti ele geçirerek burada İsrail ile ortak üs kurduğu yolundaki iddialar da meşru Yemen hükümetini destekleyen Arap Koalisyonunun lideri Suudi Arabistan ile çıkar çatışmalarının ve Körfez bölgesinde dengeleri sarsacak yeni gelişmelerin habercisi sayılabilir. Ancak 2020'nin son günlerinde Aden'den yönetilen Yemen meşru hükümeti tarafından açıklanan yeni hükümet yapısı, ayrılıkçılık karşıtı kanat tarafından Riyad Anlaşması'nın yeniden uygulamasına yönelik bir adım olarak görülüyor ve BAE ile Yemen meşru hükümetinin Husi güçlerine karşı birlikte hareket edebilmesi için bir fırsat olarak algılanıyor. Ayrıca Amerikan seçimlerinde Joe Biden'ın galibiyetiyle birlikte, Yemen'de koalisyon güçlerine silah aktarımının azalacağı yönünde bir beklenti olsa da Husilerin bu durumdan olumlu yönde etkilenmesi ve ülke içinde askeri ve siyasi nüfuzlarını artırma ihtimalleri, Biden'ın bu olası kararına yönelik bir karşı argüman olarak tartışılmaya devam ediyor.

Kaynakça

IOM. 2020. "Yemen — Rapid Displacement Tracking Update (13 December-19 December 2020)." 21 Aralık 2020. <https://dtm.iom.int/reports/yemen-%E2%80%94-rapid-displacement-tracking-update-13-december-19-december-2020>.

UNICEF. 2020. "Yemen Humanitarian Situation Report." Eylül 2020. <https://www.unicef.org/media/86051/file/UNICEF-Yemen-Humanitarian-Situation-Report-September-2020.pdf>

The Fund for Peace. 2020. "Fragile States Index 2020-Annual Report." <https://fragilestatesindex.org/2020/05/08/fragile-states-index-2020-annual-report/>

El Şebab'ın 2020 Yılında Gerçekleştirdiği Saldırıları

Özlem Özdemir*

Birçok ülkenin uluslararası terör örgütü listesinde yer alan El-Şebab, eylemlerine 2020 yılında da aralıksız devam etti. Arapça “gençlik” anlamına gelen El-Şebab, Somali dışında Uganda, Kenya ve Sudan’a da yayılan radikal bir terör örgütüdür. Somali’de 1969 yılında darbeye iktidara gelen Barre yönetiminin 1991 yılında iktidardan düşmesi ile birlikte ülkede yaşanan kaos ve çatışma ortamı birçok radikal grubun ortaya çıkmasına sebep olmuştur (CIA 2019). Bu kaos ortamında ortaya çıkan bu radikal örgütler kendi şeriat mahkemelerini kurarak düzeni sağlama yoluna gitmişlerdir. Daha sonraki yıllarda radikal grupların kurduğu şeriat mahkemelerinin on biri birleşerek Şeyh Ahmet önderliğinde İslam Mahkemeleri Birliği’ni kurmuştur. Zamanla anlaşmazlığa düşen İslam Mahkemeleri Birliği üyeleri, örgütten ayrılarak sonraki yıllarda adı El Şebab olacak “Harakat Al-Shabaab Al-Mujahdeen” örgütünü kurmuşlardır (Harnisch 2010). Böylece, El Şebab, İslami Mahkemeler Birliği'nin radikal bir atılımı olarak ortaya çıkmıştır. 2010 yılında El Kaide ile ittifakını sosyal medya ve radyo kanallarından duyuran El Şebab; Somali güvenlik güçlerine ve yabancı askeri birliklerine küçük çaplı saldırılarının yanı sıra bomba yüklü intihar saldırıları da gerçekleştirmiştir.

El Şebab, yoksulluk, işsizlik, göç, kuraklık, açlık, çatışma ve salgın ile uğraşan Somali Merkezi Hükümeti'nin ülkede sağlamaya çalıştığı güvenliğe en büyük tehdit unsuru olmayı sürdürüyor. 2020 yılında ilk eylemini 6 Ocak'ta Kenya'da ABD ve Kenyalı askerler tarafından kullanılan bir askeri üsse gerçekleştiren örgüt, bir Amerikalı askerin ve iki Amerikan vatandaşının ölmesine neden olmuştur (AlJazeera 2020). Örgütün iki gün sonra Kenya'nın Somali ile sınırı olan Garissa'da bir ilkokula düzenlediği saldırıda en az dört öğrenci yaşamını yitirdi (Webb 2020). Ülkede yabancı güvenlik güçleri ve yetkilileri istemeyen El Şebab, Mogadişu yakınlarındaki bir yolda çalışan Türk mühendislerini hedef aldığı bombalı intihar saldırısında dört kişinin ölümüne, on beş kişinin de yaralanmasına neden olmuştur. Şubat ayı içerisinde El Şebab militanlarının iki farklı askeri üsse bomba yüklü araç ile gerçekleştirdiği intihar saldırılarında da on iki Somalili asker ölmüştür.

2020 yılının başlarında El Şebab'ın Kenya askeri birliklerini hedef aldığı görülmektedir. Bu durumun arkasında yatan en önemli nedenlerden biri Kenya'nın Somali'deki Afrika Birliği Misyonu (AMISOM) kapsamında görev almasıdır. Somali Afrika Birliği Misyonu, 2007 yılında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin onayı ile toplam elli beş ülkenin destek verdiği Afrika Birliği tarafından yürütülen bölgesel bir barışı koruma misyonu olarak kurulmuştur. Amacı, Somali Merkezi Hükümetini desteklemek, insani yardım sağlamak ve Somali güvenlik güçlerine askeri eğitim vermek olarak sıralanabilir.

El Şebab'ın 2020 yılı içerisinde gerçekleştirdiği diğer bir saldırı da Somali'nin başkenti Mogadişu'da konuşlu bir Türk askeri eğitim üssünün yakınında bir intihar bombacısının saldırısıdır. Bu saldırıda en az iki kişi hayatını kaybetmiştir. Yaz ayları içerisinde örgütün Somali Genelkurmay Başkanı'nın konvoyuna bomba yüklü araç ile gerçekleştirdiği saldırı sonucu bir Somalili vatandaş hayatını kaybederken, Somali Genelkurmay Başkanı yara almadan saldırıdan kurtuldu. Yaz aylarında gerçekleşen örgütün üstlendiği saldırılar arasında başkent Mogadişu'da sekiz Somalili askerin bomba yüklü aracın patlaması sonucu vefat etmesi de yer almaktadır. Yine Başkent Mogadişu'da Somalili milletvekili ve eski maliye bakanına ait olan bir otele düzenlenen ve güvenlik güçleri ile örgüt militanları arasında yaklaşık üç saat süren çatışma sonucu en az on altı vatandaş hayatını kaybetmiştir. El Şebab'ın üstlendiği ve radyo kanallarından propagandasını yaparak duyurduğu diğer saldırılar arasında başkent

* Doç. Dr., Fenerbahçe Üniversitesi

Mogadişu'da üç Somalili askerin yaşamını yitirmesi, başkent Mogadişu'da canlı bombanın bir restorana saldırması sonucu en az beş kişinin ölmesi ve ondan fazla kişinin de yaralanması, başkent Mogadişu yakınlarında bomba yüklü bir aracın patlaması sonucu dört kişinin ölmesi ve yol inşa eden Türk müteahhitlerini koruyan Somalili polis memurlarının da yer aldığı en az 20 kişinin yaralanması da yer almaktadır.

Kısaca belirtmek gerekirse, İslami Mahkemeler Birliği'nin radikal bir atılımı olarak ortaya çıkan ve 2010 yılında El Kaide ile ittifakını sosyal medya ve radyo kanallarından duyuran El Şebab; Somali güvenlik güçlerine ve yabancı askeri birliklerine küçük çaplı saldırılarının yanı sıra bomba yüklü intihar saldırıları da gerçekleştirdiği görülmektedir.

2020 yılında dikkate değer diğer bir olay ise El Şebab'ın bütün dünyayı etkisi altına alan COVID-19 virüsünü propaganda aracına dönüştürerek saldırılarını meşrulaştırması olmuştur. Örgüt radyo kanallarından yaptığı propagandasında, virüsü Hristiyanların bulaştırdığı ve virüs ile mücadele etmek için daha çok örgüt üyesine ihtiyaçları olduğunu belirtmektedir (Garowe Online 2020). Dikkati çeken diğer bir husus da El Şebab'ın, Somali Merkezi hükümetini virüs ile mücadelede yetersiz göstererek militanlardan oluşan koronavirüs tedavi merkezi kurması, bilim "adamlarından" oluşan heyet oluşturması ve halka gıda yardımı yapmasıdır.

Kaynakça

Aljazeera. 2020. "Al-Shabab." <https://www.aljazeera.com/news/2020/1/6/us-soldier-contractors-killed-in-al-shabab-attack-on-kenya-base>

CIA.2019."Somalia." <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/so.html>

Garowe Online. 2020. "Coronavirus." <https://www.garoweonline.com/en>

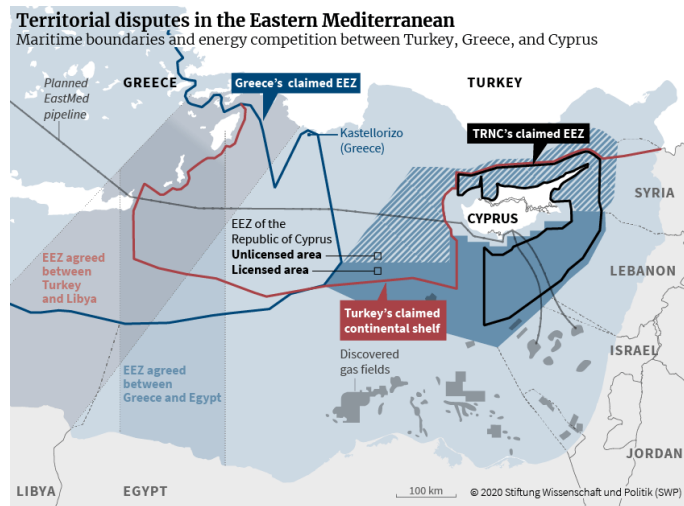
Harnisch, C. 2010. "The Terror Threat from Somalia: The Internationalization of Al Shabaab." *American Enterprise Institute Critical Threats*, 12 Şubat 2010. <https://www.criticalthreats.org/analysis/the-terror-threat-from-somalia-the-internationalization-of-al-shabaab>

Webb, Malcolm. 2020. "Kenya School Attacked By Al-Shabab, Several Students Killed." AlJazeera. <https://www.aljazeera.com/videos/2020/1/8/kenya-school-attacked-by-al-shabab-several-students-killed>.

Yüksek Gerilim: 2020’de Doğu Akdeniz Anlaşmazlıkları

Özge Mumcu Aybars*

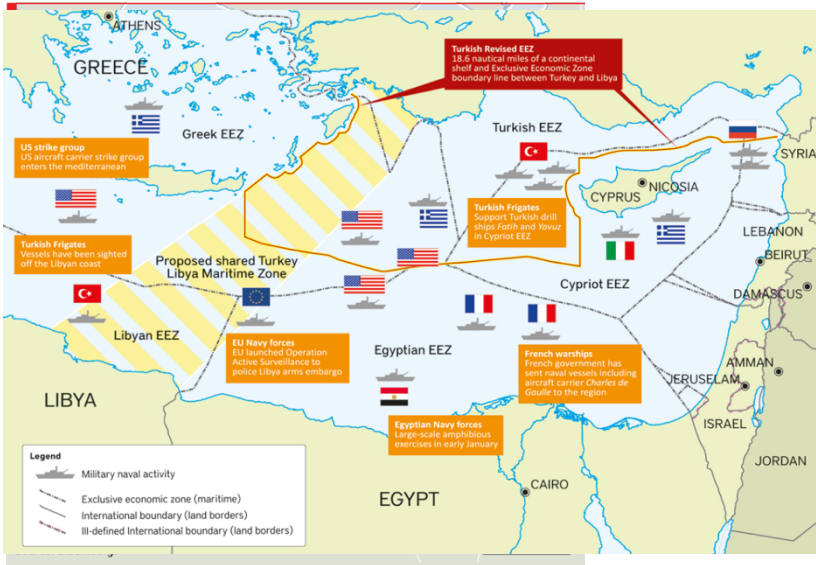
2020 yılı, Türkiye ve Yunanistan arasında, gerilimlerle dolu geçti. Bu gerilimlerin en önemli başlığını Doğu Akdeniz oluşturdu. Doğu Akdeniz hattının oyuncuları sadece Türkiye–Yunanistan değil, Mısır, İsrail, GKRY, Birleşik Arap Emirlikleri, Ürdün, Filistin, Fransa, Almanya, ABD ile Avrupa Birliği, Avrupa Konseyi ile NATO ve BM de olduğundan ilişkilerdeki gerilim 2021’i de etkileyecek. NAVTEX kelimesini popüler hale getiren bu dönemde gerilimin ana kaynakları: Türkiye Petrol Arama Ortaklığı’nın Güney Kıbrıs Rum Kesimi Münhasır Ekonomik Bölgesi’ndeki sondaj faaliyetleri, Türkiye Petrol Arama Ortaklığı’nın GKRY MEB’inde ENI (İtalya) ve TOTAL (Fransa) tarafından verilen alanlarda sondaj faaliyetleri ile yine TPAO’nun Girit yakınlarında ve Yunanistan tarafından MEB’inin bir parçası olduğu iddia edilen Meis (Kastellorizo) adasına yakın bir açık deniz alanındaki sismik araştırmalar olarak belirtiliyor (CAS, 2020).

Görsel 1. Doğu Akdeniz'deki bölgesel anlaşmazlıklar. Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs arasında deniz sınırları ve enerji rekabeti

2019 yılının son aylarındaki gelişmeler, 2020’deki gerilimi tırmandırdı. Ekim 2019’da ABD ve Yunanistan, yeni bir stratejik ortaklık ve savunma anlaşması imzaladı. Bu anlaşma ABD'nin Yunanistan’daki deniz askeri varlığını Kıbrıs’a bir ABD donanması filosu göndermek de dahil olmak üzere genişletiyordu. Kasım 2019’da ise TBMM’ye iki tezkere geldi. İlki, “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Libya Devleti Ulusal Mutabakat Hükümeti Arasında Güvenlik ve Askeri İş Birliği Mutabakat Muhtırası” yani basında yer alan tanımlamasıyla “Libya Tezkeresi” ki Türkiye’nin hali hazırda iç savaşın hüküm sürdüğü Libya’ya asker gönderilmesini içeriyordu. Bu anlaşma, Türkiye’nin Trablus’ta BM tarafından tanınan meşru bir hükümet olan Ulusal Mutabakat Hükümeti ile yapılan bir anlaşma olsa da Türkiye’nin bir iç savaşa asker göndermesini onayladığından yurtiçinde ve yurtdışında çeşitli tepkilere neden olacaktı.

* Dr., Danışman, TBMM

Görsel 2. Doğu Akdeniz Enerji Yatakları: Calypso, Zohr, Afrodit, Leviathan, Tamar

İkinci tezkere, Türkiye ile Libya arasında imzalanan “Akdeniz Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası” idi ve 5 Aralık 2019 tarihinde TBMM’de onaylandı. Türkiye, bu anlaşma ile Yunanistan’ın Girit, Karpathos ve Rodos adalarının güneyinde kalan bölgeyi kıta sahanlığı kapsamında gördüğünü ilan etmiş ve bu anlaşmayı BM’ye kaydettirmişti. Anlaşma, Mavi Vatan doktrini savunulara göre ilk kazanımdı. Yunanistan, bu anlaşmaya karşı çıkacaktı; 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne göre adaların kıta sahanlığı hakları olduğunu ve Türkiye’nin ortaya koyduğu haritanın Yunanistan’ın egemenlik haklarını çiğnediğini beyan etmişti. Avrupa Birliği ise Yunanistan’ı destekleyerek Türkiye’nin hidrokarbon çalışmalarını durdurmasını da talep etmişti.

Mavi Vatan doktrini, 2015 sonrası, Türkiye’nin deniz alanlarındaki aktif ve askeri güce dayalı stratejisinin temelini oluşturan bir doktrin. Bu tez, Türkiye Cumhuriyeti’nin Karadeniz, Akdeniz ve Ege’deki deniz yetki alanlarını (karasuları, kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölgeler) sağlamakta olduğunu savunmaktadır. “Mavi Vatan Doktrini ile Türkiye’nin Doğu Akdeniz’de 190 bin kilometrekare, 3 denizde toplam 462 bin kilometrekare alanda yetki sahibi olduğunu anlatmak amaçlanmakta.” olduğunu ifade eder (Işık, 2020).

Bu arada, Avrupa Konseyi de Türkiye’nin Doğu Akdeniz’deki “yetkisiz” sondaj faaliyetlerine yanıt olarak kısıtlayıcı tedbirler için 2019 yılı Kasım ayında bir çerçeve kabul etti (AB Konseyi, 2019). Bu çerçeve karara göre yaptırımlar, AB’ye seyahat yasağı ve kişiler için varlıkların dondurulması ve kuruluşlar için varlıkların dondurulmasından oluşacak ve ek olarak AB kişi ve kuruluşlarının listelenenlere fon ayırması yasaklanacaktı. Kasım 2020’de ise Avrupa Konseyi yaptırımları 1 yıl daha uzattı. Kasım 2019’da GKRY Dışişleri Bakanı Nikos Christodoulides, BAE-Yunanistan-Kıbrıs arasındaki ilk üçlü toplantıya katıldı.

Görsel 3. Mavi Vatan Haritası

Aralık 2019’da ise Avrupa Konseyi, Ankara-Trablus anlaşmasının “üçüncü Devletlerin egemenlik haklarını ihlal ettiğini” ilan ederek AB’nin “Türkiye’nin bu eylemleri konusunda Yunanistan ve Kıbrıs ile dayanışmasını kesin olarak teyit ettiğini” beyan etti. 2019’un yine Aralık ayında, ABD Kongresi, Kıbrıs ve Yunanistan için yeni güvenlik yardımına izin veren, ABD’nin Kıbrıs’a silah ambargosunu kaldıran ve bir ABD-Doğu Akdeniz Enerji Merkezi kurulmasına izin veren Doğu Akdeniz Güvenlik ve Enerji Ortaklığı Yasasını kabul etti. Aynı ay, Yunanistan Başbakanı Kyriakos Mitsotakis, Kral Salman ve Veliht Prens Muhammed bin Salman ile görüşmek üzere Riyad’a gitti. Ve yine aynı ay, Fransa, İtalya ve Kıbrıs, Kıbrıs’ın güney kıyılarında üç günlük bir deniz tatbikatı gerçekleştirdi.

2020’nin Ocak ayı, Doğu Akdeniz konusunda epey heyecanlı yeni girişimlere sahne olacaktı. Önce Mısır, Türkiye’nin Libya ile anlaşmasını kınamak ve Libya’daki krizi çözüme kavuşturmak için daha sonra Doğu Akdeniz Gaz Forumu’nun kurulmasına neden olacak bakanlar düzeyinde bir toplantı düzenledi. 16 Ocak 2020’de Yunanistan,

GKRY, Mısır, İsrail, İtalya ve Filistin'i yer aldığı Forum kuruldu. Resmi üyelik talebinde bulunan Fransa'nın da 2021 yılında üye olması bekleniyor.

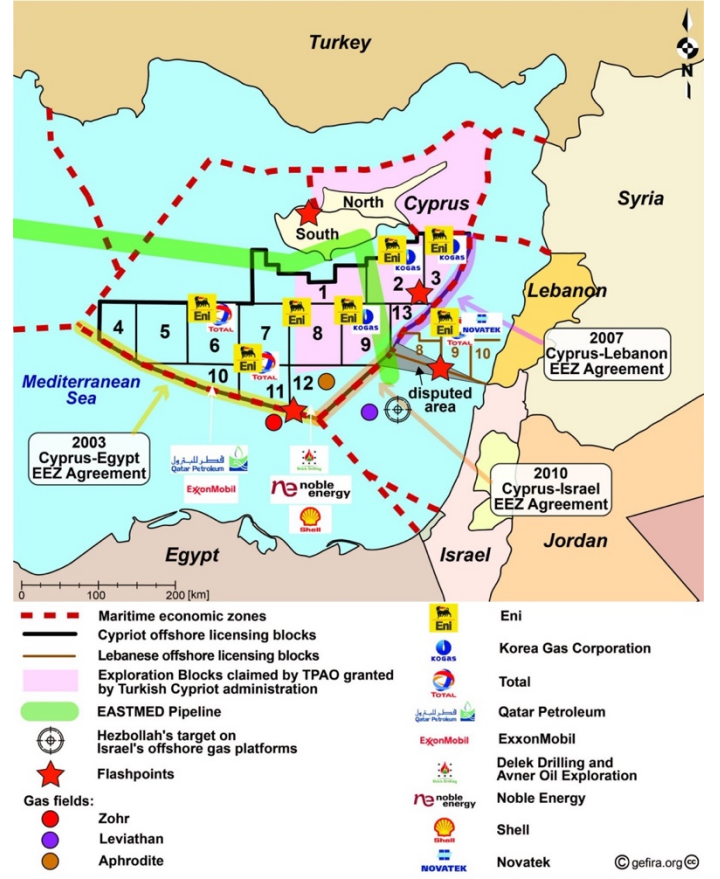
2020 Ocak ayında, Berlin Uluslararası Libya Konferansı yapıldıktan sonra Türkiye Libya ile yeni belirlenen deniz yetki alanına arama gemileri gönderdi.

Şubat ayında, AB üye ülkeleri, Libya'nın BM silah ambargosunu izlemek için Akdeniz'de yeni bir operasyon başlatmayı kabul etti. Mart ayında COVID-19 pandemisi ilan edildi. Nisan 2020'de, ExxonMobil, Kıbrıs'taki sondajı 2021'e erteledi. Mayıs 2020'de, GKRY, Mısır-Fransa, Yunanistan ve BAE dışişleri bakanları, Kıbrıs Münhasır Ekonomik Bölgesi ve karasularında devam eden Türk yasadışı faaliyetlerini kınayan ortak bir deklarasyon yayınladılar; bu deklarasyona göre Türkiye BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne göre uluslararası hukukun açık bir ihlalinin temsil ediyordu. Mayıs ayında Avrupa Konseyi, Türkiye'yi deniz hukukuna ve "tüm AB üye devletlerinin kendi karasuları üzerindeki egemenliğine ve deniz bölgelerindeki tüm egemenlik haklarına" saygı göstermeye çağırıyordu.

Haziran ayında Akdeniz'de NATO misyonu çerçevesinde görev yapan Fransız Courbet isimli fırkateyn, Tanzanya bandıralı bir gemiyi, ambargoyu delerek Libya'ya silah taşıdığı şüphesiyle denetlemek istedi. Fransızlar, Courbet'nin Tanzanya bandıralı gemiye eşlik eden Türk gemileri tarafından taciz edildiğini, Türk savaş gemilerinin Courbet'ye üç kez radar kilitlediğini belirtti. Fransa'nın Türkiye'nin davranışlarını "aşırı agresif" olarak tanımlayarak Türkiye'yi NATO'ya şikâyet etmesi sonucu NATO resmi bir soruşturma başlattı (BBC Türkçe, 2020). Fransa ise Akdeniz'de devam eden Sea Guardian görevinden çekildi (NATO, 2020). Yunanistan ile Fransa, bu dönem yakınlaşmaya başlayacak, bu ilişki 2020 sonlarında, Yunanistan'ın 18 Fransız Rafale uçağı satın almasıyla ekonomik bir iş birliğine de dönecekti. Temmuz ayında, Türkiye, Oruç Reis araştırma gemisinin Türkiye'nin BM'ye bildirdiği kıta sahanlığı sınırları ve 2012 yılında TPAO'ya verilen ruhsat sahaları içinde kalan bölgede sismik araştırmalar yapacağını ilan ederek ve ilk NAVTEX'i yayınladı. Bunun üzerine Yunanistan bölgeye savaş gemileri gönderdi ve taraflar arasındaki gerginlik ancak 22 Temmuz'da Angela Merkel'in Erdoğan ve Miçotakis ile telefonda görüşmesi üzerine yatıştı.

Ağustos ayında Yunanistan yeni bir adım atarak, Mısır ile yeni bir anlaşma imzaladı. Anlaşma, Girit ve Rodos adalarının kıta sahanlıklarının kısmen kullanılması şartıyla Mısır'ın kıtasahanlığı ile dikey bir koridor oluşturulmasını öngörüyor ve Türkiye'nin deniz yetki alanlarını sınırlandırıyor. Bu anlaşmanın Türkiye tarafından "yok hükmünde" sayılmasının ardından Yunanistan Başbakanı Miçotakis, Yunanistan'ın kıta sahanlığının 6 milden 12 mile çıkacağını beyan etti. Bu sırada Yunanistan, GKRY, İtalya ve Fransa Doğu Akdeniz'de tatbikatı devam ediyor; ABD donanması ise Türkiye ile ortak geçiş eğitimi gerçekleştiriyordu.

Tüm bu ortaklaşmalar ve karşılıklı pozisyon almalar sırasında, Yunanistan, GKRY ile Fransa, Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye karşı yaptırım kararı alması ile Avrupa'nın bir bütün olarak Türkiye'ye yönelik net bir pozisyon alması

gerektiği savundular. Kapsamlı yaptırım çağrıları AB içinde karşılığını bulmazken, Eylül ayında, Türkiye ve Yunanistan askeri heyetleri NATO Karargahı'nda bir araya geldi.

Görüşmelerin sona ermesinin ardından Türkiye, Oruç Reis sismik araştırma gemisini yeniden tartışmalı bölgeye gönderdi. Aynı zamanda, Kıbrıs'taki Kapalı Maraş Bölgesi'nin açılması ile Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın KKTC seçimlerini takiben bölgeye yaptığı ziyaret AB ile olan gerilimi arttırdı. 9-10 Aralık'taki AB Zirvesi'nde, aynı Avrupa Konseyi'nin aldığı yaptırım kararına benzer bir şekilde, Doğu Akdeniz'de tartışmalı sularda süren sondaj çalışmalarından sorumlu olduğu gerekçesiyle yaptırım uygulanan Türk şirketleri ve vatandaşları listesine yenilerinin eklenmesine karar verildi. AB ayrıca Türkiye ve Doğu Akdeniz konusunun, ABD ile eşgüdüm halinde yürütmek istediğini de ifade etti.

Aralık 2020'de, bu satırlar yazılırken, Türkiye 6 aylık bir NAVTEX açıkladı. Öte yandan, İsraili SK Group ve Plasan Sasa adlı şirketlerin oluşturduğu konsorsiyumun, Yunanistan Askeri Araç Sanayisi (ELVO) adlı şirketin hisselerinin çoğunluğunu satın aldığı açıklandı.

Yeni yıl yaklaşırken, Türk ve Yunan Dışişleri Bakanları Twitter üzerinden atışacak, 2021 yılının da sakin geçmeyeceğine dair bir yılsonu işareti vereceklerdi. Türkiye ve Yunanistan, Kıta Sahaneliği ile MEB üzerine hukuki bir fikir birliğine varmadığı sürece, 2021 yılında da Doğu Akdeniz gerilimi farklı biçimlerde yaşanmaya devam edecek.

Kaynakça

“Fransa ve Türkiye arasında Akdeniz’de neden gerilim yaşanıyor?”, BBC Türkçe, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53110117>.

Adar, Sinem, Hürcan Aslı Aksoy, Salim Çevik, Daria Isachenko ve Moritz Rau. (2020). “Visualizing Turkey’s Foreign Policy Activism”, Center for Applied Studies, <https://www.cats-network.eu/topics/visualizing-turkeys-foreign-policy-activism/>, son erişim: 22.12.2020.

Council of The European Union. (2019). Turkey's illegal drilling activities in the Eastern Mediterranean: Council adopts framework for sanctions, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/11/11/turkey-s-illegal-drilling-activities-in-the-eastern-mediterranean-council-adopts-framework-for-sanctions/#>.

Işık Mithat, Mavi Vatan Doktrini, Stratejik Düşünce Enstitüsü (10 Kasım 2020), Son erişim 22 Aralık 2020, <https://www.sde.org.tr/mithat-isik/genel/mavi-vatan-doktrini-kose-yazisi-20011>

NATO (2020). “Operation Sea Guardian”, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_136233.htm.

2020'de Avrupa Birliği: COVID19, Demokratik Gerileme ve Stratejik Otonomi

*Senem Aydın-Düzgit**

Avrupa Birliği'nde 2020 yılında gerçekleşen en önemli üç gelişmenin COVID-19 salgını ve beraberinde getirdiği ekonomik sorunlar, Polonya ve Macaristan üzerinden yaşanan hukukun üstünlüğü krizleri, stratejik otonomi tartışmaları ve bununla ilişkili Doğu Akdeniz gerilimleri olduğunu söyleyebiliriz.

COVID-19

COVID-19 salgını dünyanın birçok başka yerinde olduğu gibi başta İtalya ve İspanya olmak üzere önce Güney Avrupa ülkelerini sonra da birçok diğer AB üyesi ülkeyi derinden etkiledi. AB'nin ulus üstü boyutu kuvvetli bir ortak sağlık politikasının bulunmaması, pandemiyle mücadelenin ağırlıklı olarak üye devletlerin kendi imkanlarına bırakılmasına neden oldu. COVID-19'un erken döneminde AB ülkelerinin kendi içlerine dönmesi ile birlikte İtalya ve İspanya'da yaşanan yüksek enfeksiyon ve ölüm oranları, AB'de dayanışmanın sınırları konusunu tekrar gündeme taşıdı. Avro krizi ve mülteci krizinde sınanan ve zorlanan AB içi dayanışma COVID-19 testinin ilk dönemlerinde de çok iyi bir sınav vermedi. Ancak AB ülkeleri pandeminin erken dönem şokunu atlattıktan kısa bir süre sonra Avrupa Komisyonu 27 Mayıs pandeminin ekonomik etkilerini hafifletmeye yönelik olarak bir ekonomik kurtarma paketi olan “kurtarma ve dayanıklılık tesisi”ni (“recovery and resilience facility”) üye ülkelerin onayına sundu.

Üye devletler, 21 Temmuz tarihinde paketin üzerinde anlaşmaya vardılar. Bu paket uyarınca, üye devletlere pandeminin ekonomik ve sosyal etkileriyle mücadelelerinde gerekli olan kamu yatırımlarını ve reformlarını gerçekleştirebilmeleri amacıyla hibe ve borç olarak yaklaşık 750 milyar Euro fon ayrıldı. Söz konusu paketin aynı zamanda üye ülke ekonomilerine Avrupa Yeşil Mutabakatı (European Green Deal) çerçevesinde yeşil ve dijital dönüşümde destek olması da planlanıyor. Paket kapsamındaki yardımdan faydalanabilmek için üye devletlerin öncelikle 2026 yılına kadar olan süreyi kapsayan ulusal kurtarma ve dayanıklılık planlarını oluşturmaları gerekiyor. Paket 8 Ekim tarihinde resmi olarak Konsey'in onayından geçmiş olsa da paketin parçası olduğu çok yıllık AB bütçesi (2021-2027), Kasım ortasında Polonya ve Macaristan'ın vetoları nedeniyle bloke edildi. Bu iki ülkenin AB'nin çok yıllık bütçesini, dolayısıyla da kurtarma paketini veto etmelerinin nedeni üye ülkelerin bu fonları kullanabilmeleri için hukukun üstünlüğüne riayet etmeleri prensibinin Konsey tarafından ağırlıklı oy çoğunluğuyla geçirilmiş olmasıydı. AB'nin bu şartı getirmesinin nedeni ise bizzat Macaristan ve Polonya'daki demokrasi erozyonunu durdurmak için etkili bir araç oluşturma isteğiydi. AB'nin şu aşamada zorlu sınavı bu vetoyu aşabilecek, ancak aynı zamanda demokrasiden gittikçe uzaklaşan Macaristan ve Polonya hükümetlerine karşı hukukun üstünlüğü prensibinden taviz vermeyecek bir politika geliştirmesinde yatıyor.

AB, COVID-19 pandemisi ve sosyo-ekonomik etkileriyle mücadelede üye ülkelere yönelik destek mekanizmalarının yanı sıra, “Team Europe” adını verdiği ve yaklaşık 36 milyar Euro'luk bütçeye sahip küresel bir destek mekanizması da kurdu.

Demokratik Gerileme

Macaristan ve Polonya'da yaşanan demokratik gerileme ve bunun AB içinde yarattığı gerilimler COVID-19 öncesi döneme dayanıyor. Macaristan, yaklaşık son 10 yıldır Başbakan Orban'ın liderliğinde en ağır demokratik

* Prof. Dr., Sabancı Üniversitesi; Araştırma ve Akademik İşler Koordinatörü, İstanbul Politikalar Merkezi

gerilemenin yaşandığı AB ülkesi olma niteliğini taşıyor. Freedom House'un 2020 verilerine göre Macaristan yönetimi bir demokrasi olarak değil, bir geçiş ya da hibrid rejimi olarak tanımlanıyor. Orban'ın COVID-19 pandemisi gerekçesiyle kendisine olağanüstü güçler tanınmasıyla beraber Macaristan'daki demokrasi krizinin derinleştiği görülüyor.

Polonya'nın demokrasi karnesi halihazırda Macaristan kadar kötü olmamakla birlikte, 2015 yılında iktidara gelen Hukuk ve Adalet Partisi (PİS)'nin Polonya demokrasisini geriye götürmeye yönelik adımlar attığı biliniyor. AB içinde Orban'ın önemli bir destekçisi olan Parti, AB bütçesi ve kurtarma paketi oylamalarında olduğu gibi Macaristan ile birlikte hareket ederek Birliğin Macaristan'daki demokratik geri gidişi engellemeye yönelik politikalar uygulamasına da engel oluyor. Bu durum AB'nin uluslararası alandaki normatif kimliğine ciddi ölçüde zarar vermekle beraber diğer AB ülkelerindeki sağ popülist hareketleri de cesaretlendiriyor.

Stratejik Otonomi ve Doğu Akdeniz

2020 yılında AB gündeminde yoğun olarak tartışılan bir başka konuya AB'nin dış savunma ve güvenlik politikalarının geleceği oldu. Eylül 2019'da göreve başlayan yeni AB Komisyonu'nun, Komisyon Başkanı Ursula Van der Leyen tarafından "jeopolitik Komisyon" olarak nitelendirilmesi, daha sonrasında ise Kasım 2019'da Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron'un NATO'nun beyin ölümünün gerçekleşmiş olduğu ve AB'nin de kendisini jeopolitik bir güç olarak konumlandırması gerektiğine ilişkin açıklamalarının ardından başlayan AB'nin stratejik otonomisi tartışması 2020 yılında da devam etti. AB ile Trump liderliğindeki ABD ilişkilerinin Amerikan seçimlerine kadar süren sorunlu seyri, Avrupa'nın Ermenistan-Azerbaycan ihtilafında etkisiz kalması, başta Libya iç savaşı olmak üzere Doğu Akdeniz konulu ihtilaflarda tekil AB üye ülkeleri dışında (Fransa, Yunanistan, Kıbrıs) AB nezdinde ortak bir pozisyon alınmaması ve etkinlik gösterilememesi, 2020 yılında bu tartışmaların ateşleyicisi görevi gördü. Ancak bu tartışmalar bu yıl içinde etkin bir somut bir eyleme dönüşmedi.

Kasım ayında ABD'de yapılan başkanlık seçimlerini Demokrat aday Joe Biden'in kazanmasının Transatlantik ilişkileri güçlendirerek AB'deki stratejik otonomi tartışmalarını geri plana itmesi ihtimali bulunuyor. Öte yandan AB'yi 2020 yılı içinde jeopolitik bir konum almaya zorlayan gelişmelerin başını Türkiye ile olan ilişkiler çekti. Doğu Akdeniz'deki enerji kaynakları üzerinden yaşanan deniz egemenlik alanları konulu ihtilaflar Türkiye'yi Fransa, Yunanistan, Kıbrıs ve bu ülkeler aracılığıyla AB ile karşı karşıya getirdi. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki sondaj faaliyetlerini yasadışı olarak ilan eden AB Konseyi, 1 Ekim 2020 tarihinde aldığı kararlarda, 10-11 Aralık 2020 tarihinde yapılacak olan AB Konseyi'nde yaptırımların gündeme gelebileceğini ifade etti. 10-11 Aralık'da yapılan AB Konseyi sonuç bildirgesinde ise Konsey'e 2019 yılından beri varolan kısıtlayıcı tedbirleri içeren listenin genişletilmesi çağrısı yapılarak ek yaptırım ihtimalinin Mart 2021 Konsey Zirvesi'nde tekrar değerlendirileceği ifade edildi.

Kaynakça

Freedom House, Nations in Transit: Hungary, <https://freedomhouse.org/country/hungary/nations-transit/2020>.

2020 Yılında Brexit Sürecindeki Gelişmeler

*Sanem Baykal**

Adeta bir gündüz kuşağı TV dizisi kıvamına gelen Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılış sürecinin şimdilik son sezonu, 1 Şubat 2020 tarihinde Çekilme Anlaşması'nın (Official Journal of the European Union 2019) yürürlüğe girmesi ile başladı ve 24 Aralık 2020 tarihinde çıkış sonrası AB ile Birleşik Krallık ilişkilerinin esaslarını düzenleyen Ticaret ve İşbirliği Anlaşması taslağı (European Commission 2020) üzerinde uzlaşılmasıyla sona erdi.

Aslına bakılırsa 11 aylık geçiş sürecinin son haftasında nihayet tarafların anlaşması ile sonuçlanan yeni ilişki müzakereleri Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılmasına giden sürecin yeni bir örneğini sundu. “Kontrolü geri almak” sloganı etrafında gelişen içe kapanmacı, popülist ve egemenlik kavramını 21. Yüzyılın gerekleri ve gerçeklerine hiç de uygun olmayan ölçüde yücelten ve simgeleştiren bir yaklaşımın yansıması, yeni ilişkinin esaslarına ilişkin müzakerelerde de kendisini gösterdi. Üyelik sonrası dönemde AB üyesi ülke balıkçılarının Birleşik Krallık karasularında balık avlamaya ne süreyle ve ne ölçüde devam edebilecekleri tartışması, siyasi bir simgeselliğe ve nispeten kamuoyu tarafından algılanabilir bir niteliğe sahip olduğundan, balıkçılık sektörünün ekonomik büyüklüğü ile son derece orantısız biçimde müzakerelere damgasını vurdu. Bulunan çözüm ise, beklendiği gibi, her iki tarafın da bir ölçüde taviz vermesi şeklinde gerçekleşti.

Yine, AB ile ticaretin engelsiz devamı için Birliğin çeşitli alanlardaki norm ve standartlarına uyma gereklerini içeren “adil rekabet sahası” tartışması, Birleşik Krallığın “egemenliğini AB'den geri alıp yeniden Birleşik Krallık Parlamentosuna ve organlarına verme” söylemleri ile bağdaşmaz görünerek, uzun bir süre direnç sergilendikten sonra, önemli ölçüde benimsenmek durumunda kalınmasıyla sonuçlandı. Bu bakımdan özellikle devlet yardımları gibi konularda AB'nin temel yaklaşımı ve kuralları Birleşik Krallık'ın AB ile ticareti bakımından geçerli olmaya devam edecek gibi görünüyor.

“Yönetişim” başlığı altında ele alınan ve taraflar arasındaki ilişkilerde danışma, karar alma ve çıkabilecek hukuki sorunlarda devreye girecek anlaşmazlıkların halli mekanizmalarının nasıl şekillendirileceği konusunda da son ana kadar süren tartışmalar büyük ölçüde AB'nin öngördüğü esasların Birleşik Krallık tarafından benimsenmesi ile nihayete erebildi.

2020'nin neredeyse tümüne yayılan bu müzakere sürecinin başarı ile sonuçlanabilmiş olması bile bir başarı olarak kabul edilebilir. Bu başarının neredeyse imkânsız görüldüğü zamanlara yıl boyunca tanıklık ettik. Özellikle Birleşik Krallık Hükümeti'nin bir ulusal iç pazar yasası çıkarma girişiminde bulunup Kuzey İrlanda bağlamında henüz mürekkebi kurumamış Çekilme Anlaşmasını ihlal edecek hükümleri Parlamento'ya taşıma iradesi göstermesi, yani Birleşik Krallık'ın uluslararası hukuk yükümlülüklerine saygı göstermeyebileceği ihtimalini gündeme getirmesi bile yaşanan sürecin sistem ve kurumlar bakımından Birleşik Krallık'ın yaşadığı Brexit referandumuna nasıl gelebildiğini ve referandum sonrası giderek artan yıpranmayı açıkça gözler önüne serdi.

AB'nin ilişkilerin yeni formatını belirlemeye yönelik anlaşmada kararlı ve katı bir tavır sergilemesi, iç pazarın bütünlüğü ilkesine ve 27 devletli bir blok olarak dayanışma gereğine saygıyı öncelemesi, müzakere heyetinin başındaki eski Komisyon üyesi Michel Barnier'nin de tecrübesi, ulaşılan sonuçta etkili oldu. AB, Brexit referandumundan bu yana gittikçe artan biçimde bütünlüğünü sağlamlaştıran adımlarına bir yenisini ekledi ve Brexit sonrası dağılma eğilimine gireceği beklentilerini -en azından bugün için- boşa çıkartmayı başardı.

* Prof. Dr., TOBB ETÜ Hukuk Fakültesi

2020 yılının Aralık ayının ikinci yarısında, Çekilme Anlaşmasının öngördüğü geçiş döneminin sona ermesine günler kala ve ümitlerin neredeyse kesildiği noktada anlaşma sağlanmasında bir faktör daha etkili oldu gibi görünüyor: COVID-19 pandemisi tüm Avrupa'yı ve Birleşik Krallık'ı öyle bir kasıp kavurdu ki, tarafların müzakerelerde başarısız olmayı göze almaları ihtimalleri kalmadı.

Varılan anlaşma bu olumsuz şartlarda bir başarı olarak görülmeli. İki tarafın da kendi kamuoylarına başarı olarak gösterebileceği pek çok husus rahatlıkla bu anlaşmada bulunabilir elbette. Diğer iki Anlaşma ve bildirimlerle birlikte 2000 sayfalık uzunluğu ile kapsamlı ve teknik niteliği dikkate alındığında anlaşmanın taraflar için nasıl sürprizleri içerdiği ancak uygulanmaya başlandığında ortaya çıkacak. Dolayısıyla anlaşmaya varıldığı haberleri gelmeye başladığı andan beri sık sık tekrarlandığı gibi “şeytan ayrıntıda gizli” olabilir.

Türkiye gibi giderek AB katılım sürecinden ve bu sürecin içerdiği kriterlerden, niteliklerden ve siyasi iradede uzaklaşan, bununla birlikte AB ile mevcut Gümrük Birliğini güncellemek isteyen bir ülke için olduğu kadar, üye olma kapasitesi veya isteği olmayan çeşitli ülkeler bakımından da AB ile Birleşik Krallık arasındaki bu ticaret ve işbirliği anlaşmasının esasları ile uygulanmasında yaşanacaklar, kendine özgünlüğüne rağmen ilginç bir gözlem alanı ve bir ölçüde de örnek oluşturabilecek gibi görünüyor.

Birleşik Krallık açısından ise “geri aldığı” ya da bu yönde bir algı içinde olduğu “kontrol”ün AB'den ayrılmasının ardından dünyada siyasi ve ekonomik nüfuzunu artırmasına ve hatta korumasına yardımcı olup olamayacağı ve kendi siyasi bütünlüğünü, istikrarını sağlayabilecek ekonomik ve siyasi politikaları hayata geçirmeyi başarıp başaramayacağı belirleyici olacak gibi görünüyor. Galiba bu sezon sonu finalinin ardından yeni bölümleri izlemeye devam etmek gerekecek!

Kaynakça

European Commission. 2020. “Trade and Cooperation Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community, Of the One Part, and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, of the Other Part.” 28 Aralık 2020. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/brexit_files/info_site/tca-20-12-28.pdf

Official Journal of the European Union. 2019. “Agreement on the withdrawal of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland from the European Union and the European Atomic Energy Community.” (2019/C 384 I/01). 12 Kasım 2019. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12019W/TXT\(02\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:12019W/TXT(02)&from=EN).

2020’de AB-Türkiye İlişkileri

*Ebru Turhan**

2020’de, Avrupa Birliği (AB) ve Türkiye, son zamanlarda ikili ilişkilere yön veren yeni zorluklarla etkin bir şekilde başa çıkma konusunda zorlanmıştır. İkili ilişkilerde “giderek artan sektörel karşılıklı bağımlılığın ve farklılaşan normatif ve (jeo-)stratejik tercihlerin paradoksal bir biçimde aynı anda var olması” (Turhan ve Reiners yayın aşamasında), her iki aktör için de şaşırtıcı bir durum yaratmıştır. Bu durum, son on yılda AB-Türkiye ilişkilerinde birbirinin peşi sıra gelen çatışma ve yakınlaşma dönemleri nedeniyle yaşanan inişli çıkışlı yolculuğa büyük ölçüde son verirken, AB ile Türkiye arasında iş birlikçi olmayan davranışları ve husumeti içeren bir kısır döngüyü ortaya çıkarmıştır.

AB’nin ve Türkiye’nin maddi çıkarları ve jeostratejik tercihleri, 2020 yılında özellikle Doğu Akdeniz ve Ege Denizi’nde, Suriye ve Libya iç savaşlarında birbirlerinden giderek ayrılmıştır. Bu durum, 2005 yılında Türkiye’nin katılım müzakerelerinin başlamasından bu yana AB-Türkiye ilişkilerinin ve katılım sürecinin temel belirleyicilerinden olan AB’nin “normlar-çıklar ikilemini” (Turhan 2020) bir miktar zayıflatmıştır. Yakın bir zamana kadar AB, Türkiye ile diyalogunda iş birliğini hedef alan gelişmeleri, iki tarafın sektörel iş birliği ve politika koordinasyonuna ilişkin ortak ilgisi doğrultusunda desteklemiştir. AB, mülteci krizinin zirveye ulaştığı 2016 yılında, normatif kaygılar pahasına Türkiye’nin AB katılım müzakerelerini bile yeniden canlandırmıştı (Turhan 2017).

2020 yılında, AB ve Türkiye’nin birbiriyle giderek daha fazla aykırı düşen ve rekabet halinde olan dış politika öncelikleri (Avrupa Komisyonu 2020, 106), AB-Türkiye ilişkilerinin 2018 ve 2019’da bir miktar yerinden oynamış olan çıkar odaklı dengesini tamamen bozmuştur. Şubat 2020’de Türkiye, Suriye’nin İdlib vilayetinde düzinelerce Türk askerinin yaşamını yitirdiği ve bir milyondan fazla insanın Türkiye sınırına yığılmasına neden olan hava saldırılarının akabinde, “mülteci anlaşması” olarak da bilinen Mart 2016 tarihli AB-Türkiye Bildirisi’nden geçici olarak çekilmiştir (Aljazeera 2020). Bu durum, bölgesel krizlere yaklaşım ve karşılıklı fayda sağlayan dış politika araçlarının geliştirilmesi konularında rakip vizyonlara sahip iki ortak arasında oluşturulan sektörel iş birliği modellerinin kırılma noktasına dikkatleri çekmiştir.

Türkiye, 2020’de de “Avrupa Birliği için kilit bir ortak” (European Commission 2020, 3) olarak nitelendirilmiştir. Öte yandan, Suriye’deki (jeo-)stratejik çıkarlar ve Doğu Akdeniz’deki gaz arama ve kullanma hakları konusunda yaşanan ikili anlaşmazlıklar, iki ortak arasında gerçekleşen tematik, işlevsel iş birliğini de olumsuz etkilemiştir. Haziran 2018 ve Temmuz 2019 AB Konsey kararları gereğince (Council of the European Union 2018, 2019), 2020 yılında AB-Türkiye Gümrük Birliği’nin güncellenmesine yönelik herhangi bir adım atılamamıştır; sektörel üst düzey diyalog toplantıları ve AB-Türkiye Ortaklık Konseyi toplantıları gerçekleştirilememiştir. Ayrıca, AB Zirvesi’nin 1 Ekim, 16 Ekim ve 11 Aralık 2020 tarihli müteakip sonuç bildirgelerinde, Türkiye’ye karşı kısıtlayıcı tedbirlerin benimsenmesi olasılığının altı çizilmiştir (örneğin, bkz. European Council 2020). AB Zirvesi, aynı zamanda Yüksek Temsilci’yi ve Komisyon’u, AB-Türkiye ilişkilerinin gidişatı hakkında bir rapor hazırlamaya davet etmiştir. AB Zirvesi sonuç bildirgelerinde Türkiye’nin “zor bir iş birliği ortağı ve sorunlu bir komşu” olarak resmedilmesi (Turhan ve Wessels yayın aşamasında), AB ile Türkiye arasında katılım müzakereleri çerçevesinin dışında gerçekleştirilebilecek çıkar odaklı alternatif diyalog biçimlerinin sürdürülebilirliğine ilişkin muhtemel zorlukları da gözler önüne sermektedir.

* Dr. Öğretim Üyesi, Türk-Alman Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

İkili ilişkilerde iş birliği olmayan ve kısmen hasmane davranışlarda gözlemlenen artışa rağmen, AB ve Türkiye, göç, terörle mücadele, ticaret, enerji ve güvenlik gibi stratejik alanlarında (artan) karşılıklı bağımlılıkla karşılaşmaya devam edecektir. AB Zirvesi, Ekim 2020’de “Türkiye ile iş birliğine dayalı ve karşılıklı fayda sağlayan bir ilişkinin geliştirilmesinin” AB’nin yararına olduğunu ifade etmiştir (European Council 2020, para. 15) ve “pozitif bir AB-Türkiye siyasi ajandasının faaliyete geçirilmesini” belli şartlara bağlayarak onaylamıştır (European Council 2020, para. 19). Benzer şekilde, artan ekonomik istikrarsızlıkla mücadele sürecinde, Türkiye’nin AB ile ilişkilerine dair resmi söyleminde son dönemde önemli değişiklikler gözlemlenmiştir. Örneğin, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Aralık 2020’de, 2021 yılında AB ile ilişkilerde temiz bir sayfa açılmasının önemine vurgu yapmıştır (Daily Sabah 2020). Özetle, AB’nin ve Türkiye’nin resmi söylemleri, her iki tarafın da 2021 yılında ikili ilişkilerde geleneksel inişli çıkışlı yolculuklarına geri dönme konusundaki isteklerine işaret etmektedir.

Kaynakça

Aljazeera. 2020. “Erdogan vows to keep doors open for refugees heading to Europe.” 29 Şubat 2020. <https://www.aljazeera.com/news/2020/2/29/erdogan-vows-to-keep-doors-open-for-refugees-heading-to-europe>.

Council of the European Union. 2018. “General Affairs Council, Council conclusions on enlargement and stabilisation and association process.” 10555/18. Brussels, 26 June 2018. <https://www.consilium.europa.eu/media/35863/st10555-en18.pdf>

Council of the European Union. 2019. “Turkish drilling activities in the Eastern mediterranean: Council adopts conclusions.” Press release. 15 July 2019. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2019/07/15/turkish-drilling-activities-in-the-eastern-mediterranean-council-adopts-conclusions/>.

Daily Sabah. 2020. “Turkey to open new page of dialogue with EU, US in 2021, Erdoğan says.” 23 Aralık 2020. https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkey-to-open-new-page-of-dialogue-with-eu-us-in-2021-erdogan-says?gallery_image=undefined#big.

European Commission. 2020. “Turkey 2020 report.” SWD(2020) 355 final. Brussels, 6 October. https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/turkey_report_2020.pdf

European Council. 2020. “European Council conclusions on external relations.” 613/20. Brussels, 1 October 2020. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/10/01/european-council-conclusions-on-external-relations-1-october-2020/>.

Turhan, Ebru. 2017. “Mülteci krizinin Ab-Türkiye ilişkilerine etkileri: Ab’ye üyelik sürecinden bir “stratejik ortaklığa” doğru mu?” *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16 (31): 647-663.

Turhan, Ebru. 2020. “It’s the Interests, Stupid!” Editorial, VIADUCT Jean Monnet Network Newsletter, February 2020. <https://mailchi.mp/b1f1a9ba7a59/viaduct-newsletter-december-1340041>

Kıbrıs Sorunu ve Türkiye

*Başak Alpan**

Tüm hayati önceliklerin olduğu kadar, politika gündemlerinin de derinden sarsıldığı ve salgınla belirlendiği 2020 yılı, Türk Dış Politikası'nın olmazsa olmaz konusu Kıbrıs bağlamında da benzer şekilde başladı. Mart ayından başlayarak Kıbrıs gündemi, adanın Kuzey ve Güney'i arasındaki geçişin sınırlandırılması ve Kuzey Kıbrıs'ın uyguladığı karantina tedbirleri ile görece sakin seyrederken, Ağustos ayından itibaren Doğu Akdeniz konusunda suların ısınmasıyla yoğunlaştı. Türkiye'nin Oruç Reis sismik araştırma gemisi için Temmuz ayında ilan ettiği Navtex, Ankara ile Atina arasında bir süredir devam eden Doğu Akdeniz'deki petrol ve doğal gaz sondaj haklarıyla ilgili gerginliği alevlendirdi. Oruç Reis'in Meis Adası yakınlarında bulunması, 2019'dan beri tırmanan Doğu Akdeniz krizini, diğer ayaklarını Kıbrıs sorunu ve Adalar meselesinin oluşturduğu üçlü bir krize dönüştürdü. Navtex ilanının üzerine Yunanistan Başbakanı Kiriakos Miçotakis, Türkiye'nin Akdeniz'de doğalgaz arama çalışmalarından vazgeçmemesi durumunda AB'nin Türkiye'ye yaptırım uygulamak dışında başka bir seçeneğinin olmadığını söyledi. Almanya Başbakanı Angela Merkel'in arabuluculuğuyla iki ülkenin liderleri arasında devam eden telefon diplomasisi, Oruç Reis'in Antalya'ya geri dönmesiyle yerini, Cumhurbaşkanlığı sözcüsü İbrahim Kalın'ın "Doğu Akdeniz'in "bir barış denizine dönmesi için Türkiye her çabayı göstermeye hazır" sözleriyle tanımladığı bir diplomatik görüşme hazırlığına bıraktı (DW 2020a). 30 Temmuz'da bu sefer Barbaros Hayrettin Paşa gemisinin Kıbrıs açıklarına gönderilmesi ve 6 Ağustos'ta Yunanistan'ın Mısır'la deniz yetki alanları anlaşması imzalaması üzerine, 2016'dan beri yapılamayan Türk-Yunan istikşafı görüşmeleri bir kez daha askıya alındı. İkili görüşmelerin askıya alınması, Yunanistan ve Kıbrıs'ın krizi bu iki ülkenin ortak çabasıyla ve AB nezdinde çözülecek bir sorun olarak temsil ettikleri bir dizi gelişmeye yol açtı. 14 Ağustos'ta AB Dışişleri Bakanları'nın ortak bildirisi, üye ülkelerin "Yunanistan ve Kıbrıs Cumhuriyeti ile tam dayanışma içinde olduğunu ve Türkiye'nin AB üyesi devletlerin egemenlik haklarına saygı duyması gerektiğini" vurguluyordu (EEAS 2020). Bu süreçte, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki arama çalışmalarının olası yaptırımlarla sonuçlanabileceği, başta AB Yüksek temsilcisi Josep Borrell tarafından da defalarca dile getirildi (DW 2020b). 1-2 Ekim 2020'deki AB Liderler Zirvesi'nde Kıbrıs, daha önce Doğu Akdeniz krizi sebebiyle Türkiye'ye de yaptırım uygulanması gerektiğini savunarak veto ettiği Belarus'a karşı uygulanacak yaptırımlarla ilgili kararı bu sefer onayladı (European Council 2020).

Öte yandan geçtiğimiz yıl kurulan ve ikinci toplantısını 16 Ocak 2020'de yapan Doğu Akdeniz Gaz Forumu, 22 Eylül 2020'de imzalanan kuruluş anlaşmasıyla, bölgesel bir kuruluş haline geldi. Türkiye'yi dışarıda bırakan bölgesel bir bölgesel örgütün kurumsallık kazanması, Doğu Akdeniz'deki gerginliğe yeni bir boyut kazandırdı.

Bu arada Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi, Kıbrıs'ta konuşlu BM Barış Gücü (BMBG) Misyonunun görev süresini altı aylık süre ile yeniden uzattı. Karara tepki gösteren Dışişleri Bakanlığı'nın, yayınladığı açıklamada "BMBG'nin Ada'daki varlığına dair Kıbrıs Türk tarafının rızasının yine alınmamış olması BM kural ve ilkelerine aykırıdır. Esasen BMBG'nin Ada'daki mevcudiyeti konusunda Kıbrıs Türk makamlarıyla yasal bir düzenleme yapması gerekmektedir (...) Doğu Akdeniz'e ilişkin meseleler, Ada'nın eşit ortakları olarak Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum tarafları arasında hidrokarbon kaynakları konusunda tesis edilecek bir iş birliğiyle çözülebilir" ifadelerine yer verildi (T.C. Dışişleri Bakanlığı 2020).

* Doç. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü / Avrupa Çalışmaları Merkezi

Kıbrıs bağlamında 2020 yılına damgasına vuran bir diğer olay, hiç kuşkusuz 11 ve 18 Ekim’de iki tur halinde düzenlenen Kuzey Kıbrıs’taki Cumhurbaşkanlığı seçimleriydi. İlk turda %32,45 oranıyla en yüksek oyu alan Ersin Tatar ve %29,76 ile ikinci gelen Mustafa Akıncı’nın karşı karşıya geldiği ikinci turda, Ersin Tatar oyların %51,7’sini alarak Cumhurbaşkanı oldu (Milliyet 2020). Seçimden birkaç gün önce Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın Başbakan Ersin Tatar’la birlikte Kapalı Maraş’ın kısmen açılacağını duyurması, Halkın Partisi’nin (HP) Ulusal Birlik Partisi (UBP) ile oluşturdukları koalisiyondan çekilmesi ve hükümetin düşmesiyle sonuçlandı. Seçim kampanyasına süreç boyunca Akıncı’nın Türkiye’yi “seçimlere müdahale etmekle” suçlaması ve Tatar’ın Türkiye’nin garantörlüğünü güçlü bir şekilde desteklediğini beyan etmesi damgasını vurdu (BBC 2020). “İki kardeş devlet” vurgusunun arttığı Türkiye-KKTC ilişkilerinde 2021 yılı, geçtiğimiz birkaç yıldan daha farklı bir tonda geçeceğe benziyor.

Kaynakça

BBC. 2020. “Kuzey Kıbrıs’ta Cumhurbaşkanlığı Seçiminin İkinci Turunda Ersin Tatar ve Mustafa Akıncı Yarışacak.” 11 Ekim 2020. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54498412>

Deutsche Welle. 2020a. “Türkiye’den Doğu Akdeniz’de yumuşama sinyali.” 28 Temmuz 2020. <https://www.dw.com/tr/turkiyeden-dogu-akdenizde-yumushama-sinyali/a-54354152>

Deutsche Welle. 2020b. “EU to consider sanctions on Turkey over Mediterranean gas drilling”, 10 Eylül 2020. <https://www.dw.com/en/eu-to-consider-sanctions-on-turkey-over-mediterranean-gas-drilling/a-54873797>

European Council. 2020. “European Council Conclusions on External Relations.” 1 Ekim 2020. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/10/01/european-council-conclusions-on-external-relations-1-october-2020/>

European Union External Action Service (EEAS). 2020. “Video Conference of Foreign Affairs Ministers: Main Outcomes.” 14 Ağustos 2020. https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/84103/video-conference-foreign-affairs-ministers-main-outcomes_en

Milliyet. 2020. “Son dakika: KKTC’de seçim sonuçları belli oldu.” 19 Ekim 2020. <https://www.milliyet.com.tr/dunya/son-dakika-kktcde-secim-sonuclari-belli-oldu-6333302>

TC. Dışişleri Bakanlığı. 2020. “No: 158, 28 Temmuz 2020, Kıbrıs’ta Konuşlu Birleşmiş Milletler Barış Gücü Misyonu’nun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin 2537 (2020) sayılı BM Güvenlik Konseyi Kararı Hk.” 28 Temmuz 2020. http://www.mfa.gov.tr/no_-158_-kibris-ta-konuslu-birlesmis-milletler-baris-gucu-misyonu-nun-gorev-suresinin-uzatilmasina-iliskin-2537-sayili-bm-guvenlik-konseyi-karari-hk.tr.mfa

COVID-19 Pandemisinin Türkiye'deki Uluslararası Olarak Yerlerinden Edilmiş Topluluklara Etkisi: Çok Düzeyli Bir Yanıt

*Başak Kale ve Başak Yavçan**

COVID-19 salgınının tüm dünya nüfusu üzerinde, en çok da sığınmacıların da içinde olduğu hassas topluluklara büyük olumsuz etkileri olmuştur. Bunun başlıca sebepleri arasında pandeminin sığınmacıların yaşadıkları ülkelerin ekonomileri üzerinde yarattığı ağır yük ve sığınmacıların hareketliliğine yönelik getirilen kısıtlamalar sayılabilir (OCHA, 2020). Bir yandan ev sahibi ülkeler üzerindeki ekonomik baskılar en çok insani yardıma muhtaç veya gayri resmi olarak çalışan sığınmacılar, mülteciler ve düzensiz göçmenler üzerinde kendini gösterirken, bir yandan da çoğu mülteci Yunanistan gibi geçiş ülkelerindeki kalabalık kamplarda zorlu koşullarda mahsur kalmış, sığınmak istedikleri ülkelere ulaşmış olsalar bile bürokratik süreçlerdeki yavaşlık sebebiyle birçok hizmete erişimleri kısıtlanmıştır. Türkiye'deki sığınmacılar, mülteciler, düzensiz göçmenler ve diğer kategorilerdeki uluslararası olarak yerlerinden edilmiş insanlar dikkate alındığında, bu topluluklar özelinde pandemi sürecinde enfekte oranlarını belirten istatistikler bilinmemekle birlikte, pek çok kuruluş gerçekleştirdikleri ihtiyaç analizleri ve saha çalışmaları ile COVID-19 salgınının sığınmacılar, mülteciler ve diğer yerinden edilmiş topluluklar üzerinde çok boyutlu olumsuz etkilerini ortaya koymuştur (EPIM, 2020). Bu yazı, pandeminin bu toplulukların sağlık hizmetlerine/hijyen olanaklarına, temel ihtiyaçlara, eğitime, barınmaya ve geçim kaynaklarına olan erişimleri ana başlıklarında etkisini inceleyecek ve bu zorluklara karşı yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde verilen tepkiyi değerlendirecektir.

Sağlık hizmetleri/hijyen olanakları incelendiğinde, SGDD-ASAM tarafından gerçekleştirilmiş bir anket, katılımcıların %63'ünün gıda erişiminde, %53'ünün ise hijyen şartlarını sağlamada sorunlarla karşılaştığını göstermektedir (ASAM, 2020). AB'nin Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı ile SIHHAT Programı üzerinden desteklenen 180 Göçmen Sağlığı Merkezi'nde, Sağlık Bakanlığı tarafından pandemiye karşı alınması gereken önlemler ve hijyen konularında Arapça bilgilendirmeler yapılmış ve ücretsiz maske dağıtımı sağlanmıştır. Bilgi paylaşım, basılı ve görsel-işitsel yayınların sosyal medya, internet siteleri ve kamu spotları yoluyla dağıtılması ile yapılmıştır. Dünya Sağlık Örgütü, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) ve diğer uluslararası örgütlerce de desteklenmiştir. Geçici koruma altındaki Suriyeliler yaşadıkları şehirlerde kayıtlı oldukları sürece (İstanbul başta olmak üzere bu koşul yeni kayıt durdurulan illerde sağlanmamaktadır) ücretsiz sağlık hizmetlerinden faydalanabilmektedir. Ancak sağlık hizmetlerine erişim düzensiz göçmenler ve diğer gruplar için bu denli kolay ve doğrudan olamamaktadır (Halabi vd., 2020). Salgının ilk haftalarında bu grupların sağlık hizmetlerine erişimi ciddi sorun yaratmıştır. 13 Nisan 2020 tarihli Cumhurbaşkanlığı Genelgesi (2019/5) ile COVID-19 testi ve tedavisi ulusal çapta acil durum sağlık hizmeti olarak tanımlanınca sosyal güvencesi olmayanların bile ücretsiz hizmet alabilmesinin önü açıldı. Yine de İltica Destek Vakfı tarafından yapılan bir çalışma sınır dışı edilme, tahliye edilme veya işini kaybetme korkusunun bu dönemde sağlık hizmetlerine başvurularda çekincelere yol açtığını göstermektedir (KAK, 2020).

Pandeminin etkileri geçim kaynaklarına erişimdeki ani düşüş ile oldukça ciddi sonuçlar doğurmuştur. Devlet yardımları, maddi yardım ve gıda desteği içermiştir, fakat tam anlamıyla yeterli olamamış, geniş kitlelere ulaşamamış ve bilgilendirmesi yapılamamıştır. Dil bariyerleri bunun en önemli sebebi olmuştur. 1 milyondan fazla Suriyelinin gayri resmi olarak çalıştığı düşünüldüğünde, resmi istihdamda ulusal düzeyde başlatılan işten çıkarma

* Doç. Dr., Orta Doğu Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Doç. Dr., TOBB-ETÜ Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

yasakları veya kısa dönem çalışma izinleri gibi güvencelerden yararlanamamışlardır. Türk Kızılayı ve Uluslararası Kızıllaç ve Kızılay Federasyonu (IFRC) tarafından yapılan bir başka ankete göre mültecilerin %69'u Suriyeliler tarafından işletilen işletmelerin kısmen veya tamamen kapanması yüzünden istihdam kayıpları yaşadıklarını bildirmişlerdir. TEPAV tarafından yayınlanan başka bir rapor Suriyeli katılımcıların %26'sının ücretsiz izne çıkarıldığına, %12'sinin işten çıkarıldığına ve %7'sinin de işyerlerinin kapanması sonucu işsiz kaldığına dikkat çekmiştir. Bu rakamları karşılaştırmak gerekirse, Türk vatandaşlarının %50'si gelir kaybı yaşadığını belirtirken bu oran Suriyeliler için çok daha yüksek %88'dir (Akyıldız, 2020). Kalkınma Atölyesi'nin raporuna göre Suriyelilerin de çalıştığı mevsimlik tarım sektöründe seyahat kısıtlamaları geçim kaynaklarını ve hasat koşullarını etkilemiştir. Sonuç olarak, SGDD-ASAM'ın yaptığı ankette belirtildiği üzere, Suriyeli katılımcıların %65'i kira ve faturaları ödemekte zorlanmışlardır. Dahası, katılımcıların %48'i online eğitime erişimde sorun yaşadığını bildirmiştir. Suriyeli hanelerindeki ekonomik refahın kötüye gidişi ayrıca toplumsal cinsiyet boyutu da içermektedir. Kötüye giden durum, toplum içerisinde aile içi şiddet (HASUDER, 2020) ve çocuk yaşta evliliklerde artışa da sebep olmuştur (Monla-Hassan ve Yacoubian, 2020).

Pandemi sürecindeki gelir kesintisinin ardından, yerel yönetimler temel çözüm yolu haline gelmiştir. Farklı ilçe ve bölgelerdeki belediyeler mail yardımının yanı sıra bilgi ve servis desteği ile sosyal yardım (gıda, hijyen kiti, vb.) sağlamıştır. İstanbul'da salgın sırasında yardım sağlayan ilçe belediyelerinin neredeyse tümü mülteci ve vatandaş ayrımı gözetmeksizin yardımda bulunmuştur. RESLOG Projesi ile farklı şehirlerin belediye temsilcileri ev sahibi toplum ile mülteciler arasındaki gerginliği azaltmak için politikalar geliştirmeye ve bunları koordine etmeye çalışmışlardır. Ancak yerel yönetimlerin tepkileri çok tutarlı olamamıştır. Kimi bölgelerdeki belediyelerin çok kapsamlı yardım ve destek programları hayata geçirilirken, farklı şehirlere ve bölgelerde aynı oran ve kapsamda desteğe rastlanmamıştır.

Salgın ile artan acil ihtiyaçlar, odağı geçim desteğinden insani yardıma çevirmiştir. Avrupa Birliği, en hassas grup olarak tanımlananlara Kızıllaçkart SUY (ESNN) ve Şartlı Eğitim Yardımı Programı (Ş.E.Y.P.) (CCTE) yoluyla destek sağlamaya devam etmiştir. 2022'nin başına kadar da fon sağlamaya devam edeceğini bildirmiştir. BMMYK gibi uluslararası örgütler yerel düzeyde de aktif destekte bulunmuştur. Örneğin salgın süresince İzmir-Buca'da bulunan Mülteci Destek Masası'na mültecilere gıda ve hijyen paketi sağlaması için fon sağlamıştır (Buca Belediyesi, 2020). Bu süreçte ayrıca Suriye'ye sınır ötesi yardımlar da devam etmiştir. Ancak bu yardımlar geçim desteğinin sağlanmasından, insani yardıma dönüştürülmüştür. Sınır kapatma süreçleri sınır ötesinde bulunan topluluklarının Türkiye'de sağlık hizmetlerine ve insani yardıma erişimi etkilemiştir (Yavcan, 2020). Hareketlilikteki kısıtlamalar her tür desteğin dağıtımını ciddi bir kesintiye uğratarken, aynı zamanda finansman da azalmıştır. Genel anlamda COVID-19 salgın sürecinde insani yardımın desteklenmesine geçiş yerinden edilmiş nüfusun hayatta kalması için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Ancak fonlar temel ekonomik ihtiyaçların karşılanmasında yeterli olmaktan çok uzaktır (Kirişci ve Yavcan, 2020). Kirişci ve Yavcan (2020) tarafından belirtildiği gibi mülteci üretimi ürünler için ticari teşvikler karşılığında istihdam edilebilirlik ile fiili ve resmi istihdam arasında bağ kurulması gibi değişik yöntemler geliştirilmelidir. Bunlar, Mültecilere İlişkin Küresel Mutabakat çerçevesinde daha sürdürülebilir mekanizmalarla da uyumlu olarak gelecekteki uluslararası iş birliği şemalarına dahil edilmelidir. COVID-19 salgını dünyanın yerel, bölgesel, ulusal ve küresel seviyede politikaları organize edişini ve yönetişimini baştan sona değiştirmiştir. Salgın koşullarından salgının sosyal ve ekonomik risklerine özellikle en açık durumdaki yerlerinden edilmiş kişiler etkilenmiştir. Bu riskleri en aza indirmek ve bu hassas gruplara yaşanabilir bir gelecek sunmak için çok düzeyli ve kapsamlı çözümler önemli ve gereklidir.

Kaynakça

“Buca Belediyesi BM işbirliğiyle mültecilere yardım eli”, Buca Belediyesi, <http://www.buca.bel.tr/Haberler/1980/buca-belediyesi-bm-isbirligiyle-multecilere-yardim-eli.html>.

“Turkey: Factsheet”. 2020. European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations, https://ec.europa.eu/echo/where/europe/turkey_en.

Akyıldız, Şenay. 2020. “COVID-19 İşgücü piyasasını nasıl etkiledi?” TEPAV, <https://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/10155>.

ASAM. (2020). “Sectoral Analysis of the Impacts of COVID-19 Pandemic on Refugees Living in Turkey - May 20”, <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/76639>.

European Program for Integration and Migration. 2020. “EPIM Policy Update May 2020”, <https://www.epc.eu/en/Publications/EPIM-Policy-Update-May-2020~338768>.

Halabi, Mirvat, Aylin Karakaş, Kemal Gülpınar ve Mohammad Saleh Ali. 2020. “tech4refugeewoman Politika Belgesi”, <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-11/politika-belgesi.pdf>.

HASUDER. 2020. “Pandemi Sürecinde Göçmenler ve Mültecilerle İlgili Durum”, <https://korona.hasuder.org.tr/pandemi-surecinde-gocmenler-ve-multecilerle-ilgili-durum/>.

Kalkınma Atölyesi Kooperatifi. 2020. “Virüs mü, Yoksulluk mu?: Korona Virüs Salgınının Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri ve Onların Çocukları ile Bitkisel Üretime Olası Etkisi”, <http://www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/Virus%20mu%20yoksulluk%20mu.pdf>.

Kirişçi, Kemal ve Başak Yavcan (2020). “As COVID-19 worsens precarity for refugees, Turkey and the EU must work together”, Brookings, <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2020/06/11/as-covid-19-worsens-precarity-for-refugees-turkey-and-the-eu-must-work-together/>.

Monla-Hassan, Joud ve Mona Yacoubian. 2020. “COVID Will Lead to More Child Marriage—What Can Be Done?” United States Institute of Peace, <https://www.usip.org/publications/2020/08/covid-will-lead-more-child-marriage-what-can-be-done>.

RESLOG Projesi, <http://www.reslogproject.org/en/news/>.

T. C. Cumhurbaşkanlığı. 2010. “Genelge (2019/5): Küresel Grip Salgını”, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/04/20190413-7.pdf>.

TRC and IFRC. 2020. “Impact Of Covid-19 On Refugee Populations Benefitting from the Emergency Social Safety Net (ESSN) Programme – Assessment Report”, <https://media.ifrc.org/ifrc/wp-content/uploads/sites/5/2020/05/Impact-of-COVID-19-on-Refugee-Populations-Benefitting-from-ESSN-Programme.pdf>.

Türk Kızılay Toplum Temelli Göç Programları Koordinatörlüğü. 2020. “COVID-19 İhtiyaç Tespit Raporu”, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/T%3BCrk%20K%4%B1z%4%B1lay%20Toplum%20Temelli%20G%3CB6%3%A7%20Programlar%4%B1_Covid-19%20%4%B0htiya%3CA7%20Tespit%20Raporu%20%281%29.pdf.

UNHCR. The Global Compact on Refugees, <https://www.unhcr.org/the-global-compact-on-refugees.html>.

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA). 2020. “Global Humanitarian Response Plan for COVID-19”, <https://www.unocha.org/sites/unocha/files/Global-Humanitarian-Response-Plan-COVID-19.pdf>.

Yavcan, Başak (2020). “COVID-19 in Turkish Controlled Areas and Idlib”, The Geneva Centre for Security Policy (GCSP), <https://dam.gcsp.ch/files/2y10hG12WqEyBTvI54VXEe3ue4cpdATlf77J0Q8jUviResEGYCG3BC>.

Dijital Uçurum: Bağlanamayanların Eğitimi

*Burcu Sarı Karademir**

Dünya Bankası verilerine göre, gelişmiş ülkelerde yaşayanların yüzde 87'si internete erişebilirken, geri kalmış ülkelerde ise bu oran sadece yüzde 19 (World Bank 2019). Peki, Nazım Hikmet'in bir şiirinde sorduğu gibi soracak olursak, “*Neyi Bildirir Sayılar*”? Bu sayılar hem uluslararası hem de ulusal seviyede internet erişimi ve kullanımına dair çarpıcı bir farkı ortaya koyuyor. *Dijital Uçurum* olarak da ifade edilen bu fark, bilgi ve iletişim teknolojilerine erişebilme ve etkin kullanabilme imkanlarındaki farklılıklar üzerinden tanımlayabileceğimiz bir eşitsizlik türü. Dijital uçurumun derinleşmesi, nihayetinde insanların ve toplumların birbirinden kopuşu riskini barındırdığı için küreselleşme tartışmaları ve uluslararası liberal ekonomik-politik sistemin iddiasını sürdürebilmesi açısından da ayrı bir önem arz ediyor. Küresel, ulusal ve bireysel seviyelerde tecrübe edilen bu farkın küresel ekonomiden kopmaktan öte de bir anlamı var; çünkü erişim dışında kalanlar/bağlanamayanlar artık sadece küresel ekonomiden kopmuyorlar. ‘Bağlanamayanlar’ aynı zamanda dünyanın geri kalanından kültürel, politik ve hatta duygusal olarak kopuyorlar. En önemlisi de ‘en büyük eşitleyici’ olarak tanımlanan eğitimin niteliksel olarak gitgide daha çok dijital okur-yazarlık becerilerine dayanması sebebiyle, dijital devrimin dışında kalanlar eğitimden de geri kalıyor ve belki de ‘Tutunamayanlar’ risk grubunu oluşturuyorlar. Dijital kaynaklara erişimde cinsiyetler arası uçurum olarak tanımlanan *Dijital Toplumsal Cinsiyet Uçurumu* verilerine (OECD 2018) bakıldığında kadınların ve kız çocuklarının *Bilgi ve Teknoloji Devrimi*'nin de geride kalanları olduğu görülüyor.

Eğitimde dijital uçurumun gölgesi devam ederken, COVID-19'la beraber eğitim gibi temel bir kamusal hizmet alanının dijital platforma taşınması zorunluluğu bu derin eşitsizliği hayatımızın bir parçası haline getirdi. Öyle ki; ucuz, kaliteli, kolay erişilebilir ve kullanılabilir internetin hem bir insan güvenliği hem de temel bir insan hakkı meselesi olarak tartışılması gerekliliği ortaya çıktı. COVID-19 sonrası dönemde, eğitim alanında, internete erişimi olan ülkeler ve insanlarla internete erişimi olmayanlar arasındaki makas hızla açılırken, kız çocuklarının ve kadınların durumu hem örgün hem de çevrimiçi eğitimden mahrum kalmaları sebebiyle daha da kötüleşti. UNESCO'ya göre, COVID-19 sebebiyle kesintiye uğrayan eğitim hayatlarına erken ve zorla evlendirme, erken yaşta gebelik, şiddet ve yoksulluk gibi sebeplerle yeniden dönemeyebilecek risk grubunda 11 milyon kız çocuğu bulunuyor (UNESCO 2020). TÜİK verilerine göre, 2020 yılında internet kullanan kadınların oranı yüzde 73,3; hiç internet kullanmayan kadınların oranı ise yüzde 26,7(TUİK, 2020). Dahası, artan çocuk yoksulluğu ve ev içi eşitsizlikler kız çocuklarını eğitim eşitsizliğinin en kırılgan grubu haline getirmiş durumda.

Toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden yüksek öğretime baktığımızda, “*kendilerine ait bir oda*”ları olmadığı için mutfaktan derse bağlanmaya çalışan, öğrencilik alanları ev içi yüklerle kesintiye uğratılan, yoksulluk ve ev içi şiddet kısıncındaki kimi genç üniversiteli kadınların da eğitimden ve hayattan kopmama direnişlerini gözlemledik. Yine “Sayılar yaklaşan bir şeyleri bildirir/Sayılar bildirir uzaklaşan bir şeyleri” diyen Nazım'la anlatmak gerekirse, sayılar; *Dijital Uçurum* istatistiklerinin dijital-sahipler tarafında kalanları için yaklaşan fırsatları bildirmekteyken, dijital-mahrumlar tarafında kalanları içinse giderek uzaklaşan fırsatlara işaret etti. İşte bu farkındalıkla hareket eden, hiyerarşik olmayan ilişkilere, çok yönlü iletişime ve sevgiye dayalı feminist pedagojiden ilham alan ve öğrencileriyle yol arkadaşlığı yapan hocalar; derslere bağlanabilen her bir öğrencisi, özellikle de genç kadınlar için mutlu oldu. Çünkü sayıları bize hayata bağlanmaları bildiriyordu. Küresel eşitsizliklerin azalması bilgiye sevgiyle

*Dr., Yarı Zamanlı Öğretim Üyesi, Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü/ TED Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

adannışların varlığıyla mümkün. ‘Başka türlü’ bir dünyaya inananlardan biri olarak 2021’de sayıların, her alanda yaklaşan eşitliği, umudu ve barışı bildirmesini diliyorum. Her gün, öğrencilerine sesleri, yürekleri, bilgi ve sevgileriyle uzanan ve onları evrimii tutmaya çalışan tüm meslektaşlarıma ve bu zor şartlarda bizleri yalnız bırakmayarak hayata bağlayan tüm öğrencilere en içten sevgilerimle...

Kaynakca

OECD. 2018. “*Bridging the Digital Divide: Include, Upskill and Innovate.*” <http://www.oecd.org/digital/bridging-the-digital-gender-divide.pdf>

TUIK. 2020. “Hane halkı bilişim teknolojileri araştırması.”[https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-\(BT\)-Kullanım-Arastırması-2020-33679](https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanım-Arastırması-2020-33679)

UNESCO. 2020. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse/girlseducation>

WorldBank.2019. <https://data.worldbank.org/indicator/IT.NET.USER.ZS?end=2019&start=2019&view=map>.

DIŞ POLİTİKADA
KADINLAR
WOMEN IN FOREIGN POLICY

@WFP14

/WomenInForeignPol/

womeninforpol@gmail.com
dispolitikadakadinlar@gmail.com

+90 (216) 677 16 30

Tepeören Mahallesi, Okan
Üniversitesi Tuzla Kampüsü,
34959